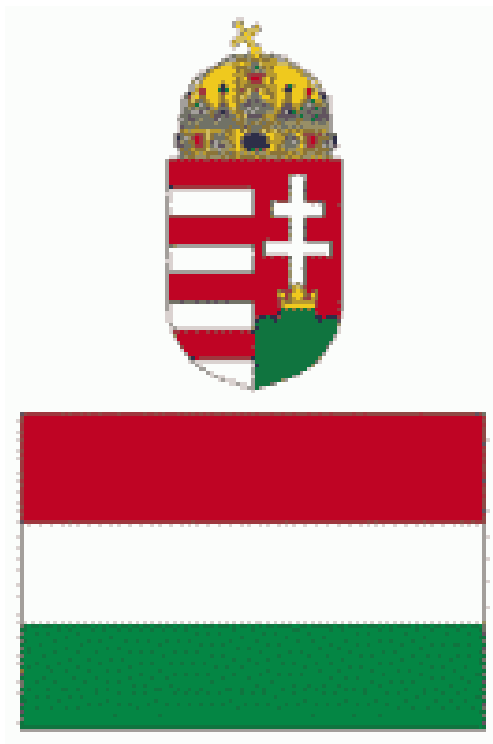

**Akademia Wychowania Fizycznego
im. Bronisława Czecha
w Krakowie**

Międzynarodowe Rynki Turystyczne

...ANALIZA BADAŃ WĘGIERSKIEGO RYNKU TURYSTYCZNEGO...

Praca zaliczeniowa

**Marciniak Anna
Turystyka i Rekreacja
SUM studia zaoczne
semestr III; rok II
grupa T2**

Kraków, listopad 2007

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	2
1. Wprowadzenie	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
2. Ogólne informacje dotyczące sytuacji społecznej Węgier	7
2.1. Powierzchnia i struktura administracyjna	7
2.2. Zarys historii węgierskiej	11
2.3. Ludność i struktura demograficzna	15
2.4. Struktura makroekonomiczna	21
2.5. Struktura społeczna a stopa bezrobocia	29
2.6. Powiązania gospodarki z branżą turystyczną.....	32
2.6.1. Usługi transportowe	32
3. Warunki korzystne dla rozwoju turystyki węgierskiej.....	35
3.1. Przyrodnicze i kulturowe warunki rozwoju	35
3.2. Regiony koncentracji ruchu turystycznego	38
3.3. Węgierskie święta narodowe i kulinaria	39
4. Analiza węgierskiego rynku turystycznego.....	43
4.1. Rynek recepcji turystycznej	43
4.2. Rynek emisji turystycznej	49
4.3. Turystyka krajowa mieszkańców Węgier	51
4.4. Baza noclegowa i zakwaterowanie	53
4.5. Instytucje turystyczne i biura podróży	58
5. Podsumowanie i wnioski.....	59
SPIS TABEL I WYKRESÓW	61
Bibliografia - wybrane pozycje.....	63

1.Wprowadzenie

Węgry (w węgierskim Magyarorszag) są republiką o powierzchni około 93 030 km² Republika Węgierska (a Magyar Koztarsasag) liczy mniej więcej 10 097 549 osób (2005), z czego na 1 km² przypada około 109 mieszkańców. Położenie kraju w Europie jest dość ciekawe i dogodne – Węgry zajmują bowiem północną część Niziny Środkowodunajskiej, a graniczą na północy ze Słowacją, na północnym wschodzie z Ukrainą, na wschodzie zaś z Rumunią, na południu z Serbią, na południowym zachodzie z Chorwacją i Słowenią, natomiast na zachodzie z Austrią¹. Takie dogodne położenie umożliwia wszechstronny rozwój społeczny oraz ciekawą współpracę gospodarczą z wyżej wymienionymi krajami.

Po trzech kwartałach 2006 roku gospodarka Węgier rozwija się jednak na tą chwilę w podobnym tempie, co w analogicznym okresie ubiegłego roku (4,2%), z tym, że tempo owego wzrostu z kwartału na kwartał słabnie - w trzecim kwartale 2006 roku PKB wzrósł już tylko o 3,5%. Tak jak w 2005 roku wynosił 4,2%, tak w 2006 tylko 3,5%. Do końca 2006 roku nastąpiło jednak dalsze spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego, bowiem węgierska produkcja przemysłowa, jako jedyna, rosła dość sprawnie i dynamicznie, spadła natomiast znacznie produkcja budowlana i rolna, zaś inwestycje po 9 miesiącach są nadal na poziomie ubiegłego roku. Warto dodać, że w trzecim kwartale spadły one jeszcze dodatkowo o 4%. Rosnąca nieustannie inflacja powoduje, że dochody realne ludności zwiększają się tylko w nieznacznym stopniu. Powoli, ale nieprzerwanie i stale rośnie stopa bezrobocia (w 2004 wskaźnik bezrobocia wynosił 6,1%, w 2005 wynosił już 7,2%, a w 2006 roku 7,5 %) co także negatywnie wpływa na siłę nabywczą ludności. Obroty handlu zagranicznego natomiast zwiększyły się o 14%. Import rośnie wolniej od węgierskiego eksportu z uwagi na stagnację w sferze inwestycji Co ciekawe, w 2005 roku Węgry były 9 partnerem handlowym Polski w Unii Europejskiej z 3,24% udziałem w obrotach ogółem, natomiast Polska 7 partnerem dla Węgier. W tymże samym roku dynamika polskich dostaw na Węgry była najwyższa spośród znaczących partnerów unijnych i wynosiła 132%. Większy wzrost polskiego eksportu odnotowano tylko w przypadku Estonii i Irlandii. Dodatnie saldo handlowe w relacjach z Węgrami (551 mln euro) było drugie co do wysokości w UE, zaraz po Wielkiej Brytanii².

¹ Biblioteka Gazety Wyborczej. Encyklopedia. Świat i Polska 2007. Wyd. PWN, Warszawa 2006, s.1053

² Serwis internetowy:

<http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+UE+i+EFTA/Kraje+UE/wegry.htm>, 13 listopada 2007

***Tab.1. Wybrane wskaźniki administracyjne,
społeczne i gospodarcze Węgier***

<i>Wybrany wskaźnik</i>	<i>dane na 2007</i>
Ustrój państwa	republika
Powierzchnia	93 030 km ²
Ludność ogółem	10 197 119 mieszkańców (spis z 2001) 10 077 000 mieszkańców (spis z 2006)
Gęstość zaludnienia	110 mieszkańców / km ²
Położenie geograficzne	szerokość 46* - 49* N długość 16* - 23* E
Stolica	Budapeszt
Liczba ludności w stolicy	1 697 343 mieszkańców (spis z 2005)
Waluta	Forint = 100 fillerów
Wskaźnik rozwoju cywilizacyjnego	0,862 (co daje 35 miejsce)
Prezydent	Laszlo Solyom (wybrany 7 czerwca 2005)
Premier	Ferenc Gyurcsany (wybrany 27 sierpnia 2007)
Siły zbrojne	32 300 (stan na 2004)
Wydatki wojskowe	1,8 % PKB (dane z 2003)
Wojska lądowe	74 %
Lotnictwo	23 %
Produkt Narodowy Brutto (PNB) w mln	93 603 mln USD (dane z 2004)
Dynamika wzrostu PNB w %	4 % (dane z 2004)
Produkt Krajowy Brutto (PKB) w mln	109 489 mln USD (dane z 2005)
Produkt Krajowy Brutto / 1 mieszkańca	17 405 USD (dane z 2005)
PKB / 1mieszkańca według danych MG	8,75 tysięcy euro
Produkt Krajowy Brutto (PKB) w %	4,4 % (dane z 2005)
Dynamika zmian PKB (2005 – 2006)	wyraźny spadek z 4,2 % na 3,5 %

Stopa inflacji	3,5 % (dane z 2006)
Wskaźnik produkcji rolniczej	110,4 (dane z 2005)
Wskaźnik produkcji przemysłowej	130,4 (dane z 2005)
Zdolność przetwórcza rafinerii	8 029 925 t (dane z 2004)
Ilość rafinerii węgierskich	2 (dane z 2004)
Ludność aktywna zawodowo	4 205 400 (dane z 2005) K = 45,9 %
Stopa i wskaźnik bezrobocia	7,7 % (dane z 2006) K = 47,6 %
Dochody państwa	6 458 391 mln waluty lokalnej
Wydatki państwa	7 003 392 mln waluty lokalnej
Deficyt budżetowy	6,3 % PKB (tendencja rosnąca)
Dług publiczny	55,5 % PKB (dane z 2005)
Wartość importu dóbr i usług (USD)	65 711 mln USD (dane z 2006)
Wartość importu dóbr i usług (euro)	57 mld euro (dane z 2006)
Wartość eksportu dóbr i usług (USD)	62 184 mln USD (dane z 2006)
Wartość eksportu dóbr i usług (euro)	54 mld euro (dane z 2006)
Import towarów z Polski do Węgier	1 944 mln USD (dane z 2004)
Import towarów z Polski do Węgier	1 466,6 mln euro (dane z 2005)
Export towarów z Węgier do Polski	2 035,1 mln euro (dane z 2005)
Inwestycje zagraniczne na Węgrzech	52,5 mld euro (dane z 2006)
Inwestycje Węgrów za granicą	5,6 mld euro
Eksport zaawansowanych technologii	21,7 % eksportu produkcji przetworzonej
Ogólna wartość finansów w obiegu	4633,1 mld waluty lokalnej (dane z 2005)
Rezerwy walutowe	18 590,1 mld USD (dane z 2005)

Źródło: opracowanie samodzielne na podstawie: Biblioteka Gazety Wyborczej, Encyklopedia. Świat i Polska 2007. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s.1053 - 1058 i strony internetowej Ministerstwa Gospodarki: www.mg.gov.pl, 13 listopada 2007.

Jak wynika z powyższych rozważań oraz wykazu wskaźników administracyjnych, społecznych i gospodarczych, Węgry nie należą z pewnością do krajów wysoko rozwiniętych, podobnie zresztą jak Polska czy Czechy. Wobec różnicy, jaka dzieli Węgry, Polskę i Czechy od krajów rozwiniętych, nie dziwią skromne wyniki inwestycji zagranicznych tych krajów. Jeżeli chodzi o Węgry, to eksportują one około 1,5 razy więcej kapitału niż Polska. Boom

inwestycyjny przekłada się bezpośrednio na wzrost dynamiki wymiany handlowej oraz dźwigni gospodarki postkomunistycznej tego kraju³. Export i import na Węgrzech wzrastają powoli, ale nieustannie, o czym wspominałam już wcześniej. Nie grozi im kryzys walutowy, mają wystarczające rezerwy i płynne kursy walut. Węgry zbierają obecnie owoce słynnych reform Lajosa Bokrosa, które uzdrowiły finanse publiczne i zredukowały wydatki budżetu oraz dały efekt w postaci wysokiego wzrostu gospodarczego i niskiego bezrobocia⁴. Co do pozostałych wniosków, jakie można by wysnuć na podstawie tabeli, stwierdzam, iż Węgry są bezdyskusyjnie górami w porównaniu z Polską czy Czechami pod jednym jedynym względem – mają bezrobocie w okolicy 7% siły roboczej. Wynika to, po pierwsze, z kodeksu pracy, który dużo mniej chroni pracujących, zachęcając tym pracodawców do zatrudniania, po drugie, z prawa najmu które prawie w ogóle nie chroni lokatorów, znacznie zwiększając geograficzną mobilność siły roboczej. Po trzecie, wynika to ze szczególnego znaczenia Budapesztu, miasta wielkości Warszawy, w kraju o ludności równej jednej czwartej ludności Polski⁵.

Również w kategoriach uprawiania turystyki i rekreacji Węgry plasują się dość wysoko i korzystnie. Ta sfera gospodarki węgierskiej przynosi nieporównywalnie więcej dochodów niż rolnictwo, i to w niej właśnie zatrudnionych jest o wiele więcej ludzi. Dla przykładu: w 2006 roku turystyka miała 9% udziału w tworzeniu krajowego PKB, podczas gdy rolnictwo zaledwie 6%. I nie ma się co dziwić, gdyż Republika Węgierska od wielu lat należy do najchętniej odwiedzanych krajów w Europie Środkowej. Odwiedza ją obecnie około 25 mln turystów. W niedługim czasie liczba turystycznych wyjazdów zagranicznych mieszkańców Węgier powinna wzrosnąć jeszcze od 2,3 do 2,5% w skali roku. Oznacza to więc wzrost wyjazdów turystycznych o około 16% w ciągu najbliższych pięciu lat. Prognozy są zatem obiecujące. Dane liczbowe i statystyki wskazują, że w najbliższych latach działania promocyjne na rynku węgierskim powinny być nakierowane w stopniu intensywnym zarówno na nowych turystów międzynarodowych, zwłaszcza biznesowych (najwyższe dochody), jak i na odebranie turystów konkurencyjnym rynkom wyżej rozwiniętym pod tym względem.

W takim wypadku należy przyjąć, że przy intensywnych działaniach promocyjnych i konsekwentnej realizacji opracowanej strategii marketingowej, Węgry powinny uzyskać ten cel i doprowadzić do wzrostu liczby przyjazdów cudzoziemców, jakkolwiek Polska powinna zastosować podobne działania w stosunku do Węgier, jako do swego sąsiada.

³ wejść na: <http://www.visegrad.info/?q=pl/node/254>, 13 listopada 2007

⁴ Ibidem, 13 listopada 2007

⁵ CASE - Centrum Analiz Społeczno – Ekonomicznych: www.case.com.pl. Artykuł Jacka Rostowskiego, Czy gospodarka węgierska się wali? E – referaty, lipiec 2003. Zobacz także: http://www.case.com.pl/upload/publikacja_plik/968887_Gospodarka_wegierska.pdf, 13 listopada 2007

2. Ogólne informacje dotyczące sytuacji społecznej Węgier

2.1. Powierzchnia i struktura administracyjna

Węgry są niewielką republiką, która od 2004 roku należy do krajów wspólnoty Unii Europejskiej, jest też pełnoprawnym sojusznikiem NATO. Powierzchnia Węgier wynosi obecnie 93 030 km², z czego na 1 km² przypada około 109 mieszkańców. Położenie kraju w Europie jest dość ciekawe i dogodne – Węgry zajmują bowiem północną część Niziny Środkowodunajskiej, a graniczą na północy ze Słowacją, na północnym wschodzie z Ukrainą, na wschodzie z Rumunią, na południu zaś z Serbią, na południowym zachodzie z Chorwacją i Słowenią, natomiast na zachodzie z Austrią. Najdłuższą granicę mają ze Słowacją – 515 km długości, natomiast najkrótszą ze Słowenią – zaledwie 102 km długości⁶. Po zachodniej części kraju znajduje się Las Bakoński, który jest ograniczony słynnym Jeziorem Balaton. Inne jeziora warte wspomnienia to: Velencei-tó oraz Fertő-tó. Niemniej jednak największym pozostaje nadal jezioro Balaton o powierzchni około 596 km². W części południowej kraju wznosi się osamotniony łańcuch górski – łańcuch niewysokich gór Mecsek. Natomiast z takich głównych i ważniejszych rzek przepływających przez Węgry wymienić należy przede wszystkim Dunaj (płyne w kierunku z północy na południe), potem Cisę płynącą na wschodzie i Drawę na południowym zachodzie. Innymi rzekami węgierskimi są: Tisza, Lajta, Rábca, Rába, Zala, Dráva, Ipoly, Zagyva, Sajó, Hernád, Bodrog, Szamos, Hármas - Körös, Maros. Podsumowując – Węgry to fascynujący kraj, zarówno pod względem ilości zabytków i atrakcji turystycznych, jak również i wszelkich bogactw przyrody. Jego unikalne położenie w Europie, a także piękne środowisko geograficzne i ukształtowanie powierzchni, pozwalają każdemu odwiedzającemu odnaleźć ulubioną formę wypoczynku. Niewysokie góry dostępne nawet dla niewprawnych wspinaczy, największe w tej części kontynentu jezioro, rozległy step puszczy, liczne źródła termalne zasilające luksusowe kąpieliska - tak szeroka oferta sprawia, że każda chwila spędzona na Węgrzech pozostanie niezapomniana⁷.

⁶ według linka na stronie internetowej:

http://www.budapest.infinity.waw.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=432&Itemid=40, 13 listopada 2007. Zobacz także: Przewodnik turystyczny po Węgrzech, Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biała 2006, s.20-21

⁷ zobacz link do strony internetowej:

http://www.budapest.infinity.waw.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=category§ionid=5&id=87&Itemid=104, 13 listopada 2007

Jeżeli chodzi o system i strukturę administracyjną Republiki Węgierskiej to trzeba wspomnieć, iż dzisiejszy podział administracyjny Węgier jest trzystopniowy. Obszar państwa jest podzielony na komitaty (megye – obecnie jest ich około 19), które dzielą się jeszcze na powiaty (kistérség – ich jest 168), a te zaś - na gminy (települései – miejskie; város, obecnie w ilości 214 oraz wiejskie község i nagyközség, obecnie 2898). Rangę równą komitatom mają miasta na prawach komitatu (megyei jogú város - obecnie istnieją 23 opisywane). Szczególny status, równy komitatowi, ma stołeczny Budapeszt, który dzieli się na dzielnice (kerület). Jednostki podziału administracyjnego, terytorialnego są jednostkami administracji rządowej i samorządu terytorialnego⁸. Dla celów statystyki wspólnotowej komitaty Węgier zgrupowano w systemie NUTS⁹ w 7 regionów:

- zachodni kraj zadunajski
- środkowy kraj zadunajski
- południowy kraj zadunajski
- środkowe Węgry
- północne Węgry
- południowa Wielka Nizina
- północna Wielka Nizina.

Tab.2. Wykaz komitatów węgierskich wraz z siedzibami władz (19):

Komitat	Siedziba władz	Powierzchnia (km ²)	Liczba mieszkańców	Gęstość zaludnienia
Bács - Kiskun	Kecskemét	8.445	541.584	64
Baranya	Pécs	4.430	402.260	91
Békés	Békéscsaba	5.631	392.845	70
Borsod	Miskolc	7.247	739.143	102
Budapeszt	stolica	525	1.697 343	3 233
Budapeszt	Budapeszt	6.393	1.124.395	176
Csongrád	Szeged	4.263	425.785	100
Fejér	Székesfehérvár	4.359	428.579	98
Győr – Moson	Győr	4.208	440.138	105

⁸ http://pl.wikipedia.org/wiki/Podzia%C5%82_administracyjny_W%C4%99gier#Stan_obecny, 13.11.2007

⁹ **NUTS** (skrót od francuskiego: Nomenclature des Unites Territoriales Statistique, angielskiego: Nomenclature of Units for Territorial Statistics) - standard geokodowania rozwinęty w Unii Europejskiej na potrzeby identyfikowania statystycznych jednostek terytorialnych.

Hajdú – Bihar	Debreczyn	6.211	550.265	89
Heves	Eger	3.637	323.769	89
Jász	Szolnok	5.582	413.174	74
Komárom	Tatabánya	2.265	315.886	139
Nógrád	Salgótarján	2.546	218.218	86
Somogy	Kaposvár	6.036	334.065	55
Szabolcs	Nyíregyháza	5.936	583.564	98
Tolna	Szekszárd	3.703	247.287	67
Vas	Szombathely	3.336	266.342	80
Veszprém	Veszprém	4.493	368.519	82
Zala	Zalaegerszeg	3.784	269.705	78
Węgry	Budapeszt	93 030 ¹⁰	10.097.549	109

Źródło: Administration borders of Hungary (counties and small regions) 2006. Counties of Hungary, 2006.
 Zobacz także: Biblioteka Gazety Wyborczej. Encyklopedia Świat i Polska 2007, Wydawnictwo Naukowe PWN,
 s.1054 lub link: http://pl.wikipedia.org/wiki/Podzia%C5%82_administracyjny_W%C4%99gier#Stan_obecny,
 20 listopada 2007

Mapa nr 1. Podział komitatów węgierskich na regiony w systemie NUTS:

Źródło: Administration borders of Hungary (counties and small regions) 2006. Counties of Hungary, 2006 lub:
http://pl.wikipedia.org/wiki/Podzia%C5%82_administracyjny_W%C4%99gier#Stan_obecny, 20 listopada 2007

¹⁰ Obejmuje 690 km² wód wewnętrznych i terytorialnych

Mapa nr 2. Podział administracyjny Węgier na powiaty:

Źródło: Administration borders of Hungary (counties and small regions) 2006. Counties of Hungary, 2006 albo: http://pl.wikipedia.org/wiki/Podzia%C5%82_administracyjny_W%C4%99gier#Stan_obecny, 20 listopada 2007

Tab.3. Podział administracyjny według miast:

Miasto	Liczba mieszkańców (dane z 2004)
Ajka	31 334
Baja	37 797
Cegléd	38 220
Dunaujvaros	52 142
Erd	59 377
Godollo	31 705
Gyongyos	33 117
Gyula	32 446
Hajduboszormeny	32 241
Hodmezovasarhely	48 013
Kazincbarcika	31 914
Kiskunfelegyhaza	31 508
Mosonmagyaróvár	30 582
Nagykanizsa	51 252
Oroshaza	31 517
Ozd	38 463
Sopron	56 257
Szentes	30 650
Vac	33 323

Źródło: Biblioteka Gazety Wyborczej. Encyklopedia Świat i Polska 2007, Wyd. PWN, Warszawa 2006, s.1054

2.2. Zarys historii węgierskiej

Mówiąc o faktach i wydarzeniach historycznych tego państwa, ograniczę się jedynie do tych najważniejszych, ze względu na bogactwo historyczne. Nie sposób jest opisać całej historii Węgier, zresztą nie jest to moim założeniem ani celem podczas pisania tejże pracy. Zacznę może od tego, iż początkowo państwo węgierskie zajmowało niewielki obszar w południowo zachodniej części Kotliny Naddunajskiej, z jednej strony zamkniętej Dunajem, z drugiej zaś Drawą. Wraz z przyłączeniem terenów dzisiejszej Słowacji północna granica sięgnęła szczytu Karpat i połączyła się z granicą polską, a w XII wieku terytorium Węgier obejmowało również Siedmiogród oraz Sławonię i Chorwację. Obszar więc całkiem spory. Szczyt rozwoju państwa nastąpił w kolejnych dwóch stuleciach, jednak począwszy od XVI wieku Węgry rozbite zostały na trzy oddzielne księstwa i stan ten utrzymał się do końca wieku XVII, kiedy kraje Korony Węgierskiej zjednoczone zostały pod panowaniem korony habsburskiej¹¹. Jednak zmian różnorodnych i punktów zwrotnych w historii było naprawdę sporo. Otóż w 1871 roku w sytuacji Węgier zaszła jedna z nich, niezwykle ważna. Pod koniec roku premier Andrassy został ministrem spraw zagranicznych, co wzmocniło pozycję tegoż kraju w dualistycznej monarchii Habsburgów. Od tej pory bowiem głównym celem polityki zagranicznej Andrassy'ego stało się doprowadzenie do ugody z Prusami, do której doszło ostatecznie w 1879 roku. Porozumienie podpisane z Niemcami stało się ukoronowaniem całej jego długoletniej pracy, i jak się miało okazać za pewien czas, wydatnie wpłynęło na losy Austro - Węgier w przyszłości¹². Jednak nic nie trwa wiecznie i okres sprawowania władzy również minął, dlatego wraz z odejściem premiera Andrassy'ego z rządu węgierskiego do Wiednia, nastąpiła nieznaczna modyfikacja wewnętrznej sytuacji politycznej Węgier. Partia Deáka weszła w fazę kryzysu wewnętrznego, pozbawiona silnego i odpowiedniego kierownictwa i elastyczności - premiera zabrakło, a sam Deák był już zadto ciężko chory, tymczasem Andrassy potrzebował silnego poparcia sejmu w celu umocnienia swojej pozycji w Austrii. W 1875 roku z jego inicjatywy jego partia zjednoczyła się z umiarkowaną opozycją hrabiego Kolomana Tiszy'ego i przyjęła nazwę Partii Liberalnej, a Tisza objął tekę premiera, którą przy przytłaczającym poparciu parlamentu sprawował przez 15 lat. Rok 1897 był kolejnym, w którym należało odnowić przymierze z Austrią. Premier Bánffy zadecydował, że zarówno tekst umowy jak i treści umów celnej i handlowej nie zostaną zmienione. Udało mu się pokonać krytyczne głosy opozycji, a żeby w przyszłości nie napotykać oporu swoich

¹¹ http://www.budapest.infinity.waw.pl/historia/hist_a.html, 20 listopada 2007

¹² http://www.budapest.infinity.waw.pl/historia/hist_42.html, 20 listopada 2007

przeciwników politycznych, postanowił przeprowadzić reformę obrad sejmowych. Tym razem jednak nie miał tyle szczęścia i w 1899 zmuszony był podać się wraz z całym rządem do dymisji. Jego stanowisko objął Koloman Szélla. Sytuacja zewnętrzna korony nie była korzystna. Coraz częściej pojawiały się głosy narodów słowiańskich deprecjonujące uprzywilejowaną i dogodną pozycję Węgier, wzrastał kryzys narodowościowy, podobnie jak niezadowolenie rdzennej części społeczeństwa. Nowy rząd nadto zachowywał niezwykle konsekwencję działania i ściśle trzymał się wcześniej wyznaczonych kierunków polityki w obu kwestiach. W 1903 roku nastąpił jednak poważny kryzys rządowy. Austria wysunęła wobec Madziarów żądanie przysłania dodatkowych 13 000 rekrutów, co spotkało się z kategoryczną odmową opozycyjnej części sejmu (przewodniczyła jej Partia Niepodległości)¹³.

Okres zarówno wojenny jak i międzywojenny, czy powojenny, także należał do tych burzliwych dla Węgier. W telegraficznym skrócie można by rzec, że w 1928 roku pojawiły się na Węgrzech pierwsze znamiona kryzysu gospodarczego. Nie należy się zatem dziwić, że w 1930 roku doszło do wielu tłumnych wystąpień ulicznych, demonstracji, zamieszek etc. Pierwsze powody do niepokoju pojawiły się w 1938 roku, w chwili Anschlussu Austrii przez hitlerowskie Niemcy. 1 września 1939 roku, zaszły nowe ważne wydarzenia, które wywołały na Węgrzech dość mieszane i nieprzyjemne uczucia. Oczywiście strzałokrzyżowcy i ich zwolennicy opowiedzieli się jednomyślnie po stronie agresora, prasa rządowa zachowała jednak daleko idącą powściągliwość. Z jednej strony nie chciała narażać się oficjalnym czynnikiem z Berlina, z drugiej bała się przeciwstawić opinii społecznej, która zdecydowanie i w większości sympatyzowała z Polską. Również sam premier Teleki i jego rząd zachowali neutralność, a po załamaniu się oporu, Węgry gościnnie przyjęły polskich uchodźców¹⁴. Jednocześnie generał Lezár opracował plan oderwania Węgier od Niemiec, jednak nie licząc już na pomoc aliantów zwrócono się z rozmowami bezpośrednio do Moskwy. I tak właśnie, 28 września 1944 roku, wysłano tam delegację mającą uzgodnić warunki kapitulacji - jak uzgodniono na ich mocy Węgry miały pozostać państwem niezależnym i niepodległym, a ponadto zwrócić wszystkie uzyskane po 1937 roku terytoria. Wyzwolenie natomiast po wojnie przyszło z ostatnimi dniami września, gdy to armia radziecka stanęła w granicach państwa węgierskiego. Żołnierze miesiąc po miesiącu oswobadzali stopniowo kraj, posuwając się od strony północno wschodniej - Segedyn, Debreczyn. W końcu jednak ostatecznie

¹³ http://www.budapest.infinity.waw.pl/historia/hist_45.html, 20 listopada 2007

¹⁴ http://www.budapest.infinity.waw.pl/historia/hist_56.html, 20 listopada 2007

szacuje się, że 17 lutego, po dwóch miesiącach oblężenia przyszła kolej i na Budapeszt. Całkowite wyzwolenie spod okupacji niemieckiej datuje się na 4 kwietnia 1945 roku¹⁵.

Życie i egzystencja na Węgrzech powoli wracała do normy i wydawało się, że rewolucja zwyciężyła. Było to jednak bardzo złudne uczucie - Chruszczow jeszcze tego dnia, w którym wydał dekret o wzajemnej przyjaźni, podjął również decyzję o kolejnej interwencji wojsk radzieckich. Jej datę wyznaczono na 4 listopada. Zdawał sobie sprawę, że zezwolenie odłączenia się jednego państwa zagrozi stabilności całego bloku i że wyjście Węgier spod strefy wpływów Moskwy spowoduje reakcję domina i w państwach ościennych¹⁶. Tak więc nieuniknionym było to, iż rankiem 4 listopada siedemnaście radzieckich dywizji wkroczyło do Budapesztu. Po wielkich i morderczych walkach wojennych sytuacja gospodarcza Węgier powoli się uspokajała. Wojna minęła, a kraj rozpoczął odbudowę i rekonstrukcję tego wszystkiego, co zostało zniszczone w ciągu tylku lat. Duży nacisk po 1956 roku położono na rozwój przemysłu ciężkiego i ogólnej infrastruktury przemysłowej, planowano znaczne zwiększenie produkcji i dochodu narodowego. Jednocześnie coraz bardziej uzależniano się od importu surowców, głównie z ZSRR. Rósł deficyt w handlu zagranicznym, malały realne dochody ludności, zaś rolnictwo (na początku lat 60 ponownie całkowicie skolektywizowane) znajdowało się na skraju kryzysu. Nie była to zbytnio dogodna sytuacja dla rządu, jak się zresztą okazało, ponieważ rząd panicznie obawiał się wybuchu niepokojów społecznych. Po pewnym jednak czasie, efektywność produkcji szybko zaczęła się polepszać, poprawiał się również bilans handlowy i gospodarczy kraju, a społeczeństwo zaczęło się bogacić. Dochody realne obywateli rosły o około 5,5% rocznie. Proces ten zahamował dopiero sprzeciw Breżniewa wobec kontynuacji liberalnej polityki gospodarczej, jaki bardzo dosadnie wyraził w 1972 roku. Ponownie zaczęto odchodzić od elementów gry rynkowej, w 1973 roku stworzono Państwowy Komitet Planowania, którego zadaniem stało się centralne planowanie gospodarką, podobnie połączono drobne spółdzielnie rolnicze w duże kolosy produkcyjne. Nie wpłynęło to pozytywnie ani na wskaźniki ekonomiczne, ani na obywateli, których stopa życiowa systematycznie zaczęła się pogarszać¹⁷.

Niekorzystne zmiany w gospodarce spowodowały dążenie do kolejnego odbicia na drogę decentralizacji i liberalizacji warunków ekonomicznych, jednak Kádár bał się podjąć odpowiednie decyzje polityczne i gospodarcze. Pomimo, że Węgry stawały się coraz bardziej

¹⁵ http://www.budapeszt.infinity.waw.pl/historia/hist_57.html, 20 listopada 2007

¹⁶ http://www.budapeszt.infinity.waw.pl/historia/hist_64.html, 20 listopada 2007

¹⁷ http://www.budapeszt.infinity.waw.pl/historia/hist_66.html, 20 listopada 2007

widoczne i doceniane na scenie politycznej, następowało ocieplenie stosunków z Kościołem i, powolutku, państwami zachodnimi, sytuacja wewnętrzna w kraju stawała się coraz poważniejsza i generalnie nie do pozazdroszczenia. Węgry odnotowywały ujemny przyrost gospodarczy, wzrastała liczba osób uzależnionych od alkoholu i samobójców, zastraszająco wyglądała statystyka zgonów mężczyzn. Co drugie małżeństwo kończyło się rozwodem, spożycie wewnętrzne malało, bardzo wolno rósł dochód narodowy z jednoczesnym spadkiem wielkości inwestycji. Gdy dług zagraniczny przekroczył wartość 9 mld \$, Węgry zwróciły się wreszcie o pomoc do międzynarodowych instytucji finansowych - do Międzynarodowego Funduszu Walutowego i do Banku Światowego. Instytucje te obiecały pomoc jednak pod warunkiem przeprowadzenia niezbędnych reform gospodarczych. I tak właśnie w kwietniu 1984 roku, Węgry uzyskały zgodę ZSRR na wprowadzenie proponowanego przez zachód pakietu reform. Miały one zapewnić stopniowe odchodzenie od modelu gospodarki centralnie sterowanej, poprawiać znacznie autonomię zakładów, możliwości kredytowe przedsiębiorstw; zastosowano politykę rygorystycznych limitów importowych. W związku ze stosunkowo wysokimi oczekiwaniami, rząd zaplanował kolejną pięciolatkę, która przewidywała znaczący wzrost wszystkich wskaźników ekonomicznych, jednak już w 1985 roku stało się aż nadto widocznym, jak politycy się mylili. Produkcja zmalała bowiem w ciągu roku aż o jakieś 10%, a zadłużenie zagraniczne wzrosło do 17,7 mld \$. Od początku lat 80 - tych uwidocznił się na Węgrzech nowy zupełnie proces - proces rozwoju niezależnej myśli. Do władzy dochodziło nowe pokolenie komunistów, znacznie lepiej rozumiejących i znających świat, powoli uaktywniały się pierwsze zaczątki pozycji. Zwolennicy przeprowadzenia radykalnych reform grupowali się wokół Rezso Nyers'a i Imre Pozsgaya, naukowcy i ekonomiści opracowywali własne projekty zmian gospodarczych. Grósz zdecydował się przeprowadzić wreszcie, tak konieczne dla kraju, reformy. Były one na tyle radykalne, że ostatecznie dobiły system. Po wprowadzeniu bardzo wysokich podwyżek, obowiązkowego podatku dochodowego i podatku VAT okazało się, że blisko 20% społeczeństwa żyje poniżej minimum socjalnego, zaś kolejne 6% - poniżej minimum egzystencjalnego. W końcu jednak 3 maja 1988 roku zmieniła się funkcja sekretarza generalnego WSPR i członka Biura Politycznego, na tym pierwszym stanowisku zasiadł teraz niejaki Grósz, natomiast Kádárowi powierzono czysto honorową funkcję przewodniczącego partii. Wymiana ekipy rządzącej nie oznaczała jednak zmiany dotychczasowego kursu. Największe zmiany miały jakkolwiek dopiero nadejść...¹⁸.

¹⁸ http://www.budapest.infinity.waw.pl/historia/hist_67.html, 20 listopada 2007

2.3. Ludność i struktura demograficzna

Węgry, proporcjonalnie do stosunkowo niewielkich rozmiarów państwa, cechują się równie niewysoką liczbą ludności. Według najnowszych danych z 2006 roku ludność tego kraju liczy łącznie 10 077 000 osób i w ciągu ostatniego dwudziestolecia wykazywała lekką tendencję spadkową. Dla porównania podam statystyki z lat minionych, kiedy to ludność węgierska liczyła 10 197 119 mieszkańców w 2001 roku, czy 10 097 549 w roku 2005¹⁹. Jest to zatem tendencja spadkowa, jednak niewielka. Przyrost naturalny osiągnął wartości ujemne i oscyluje w granicach -0,38% (według najnowszych badań statystycznych z 2006 roku), nie odbiega tym samym od trendów obserwowanych w całej Unii Europejskiej. Niestety należy podkreślić tutaj fakt, iż przyczyną takiego stanu rzeczy jest jeden z najwyższych wskaźników samobójstw na świecie. To właśnie Węgrzy pod względem liczby dokonywanych samobójstw zajmują czołowe miejsce w Europie²⁰. Przewidywana długość życia ludzi plasuje się obecnie już poniżej średniej dla kontynentu, osiągając wynik 68 lat dla mężczyzn i 76,5 roku dla kobiet. W wyniku traktatu w Trianon oraz licznych emigracji zaraz po II wojnie światowej i powstaniu w 1956 roku, poza granicami ojczyzny znalazło się blisko 5 mln mieszkańców Węgier, które zostały okrojone i utraciły blisko dwie trzecie pierwotnie zajmowanych obszarów. Odłączono wtedy od nich całą praktycznie Słowację, Siedmiogród oraz liczne województwa wschodnie i zachodnie. I tak więc w wyniku tego traktatu około 2 mln Węgrów znalazło się w granicach Siedmiogrodu na terenie Rumunii, 600 tysięcy na Słowacji, blisko 650 tysięcy w krajach dawnej Jugosławii, zaś 200 tysięcy na Ukrainie i 70 tysięcy w Austrii. W Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Australii i Izraelu mieszka ich obecnie ponad milion. Dziś Republika Węgierska jest krajem o stosunkowo jednolitej strukturze narodowościowej, jakkolwiek jednak w kraju funkcjonuje 14 samorządów mniejszościowych²¹.

Węgrzy stanowią w tej chwili 89,9% ogółu ludności, a 10,1% przypada na mniejszości narodowe. Według uregulowań prawnych, za mniejszość narodową uznaje się na Węgrzech grupę ludności, która od co najmniej wieku przebywa na terenie danego kraju, jest znacząca liczebnie, a jej członkowie używają własnego języka ojczystego, mają odrębną kulturę, kultywują odrębne, własne i niepowtarzalne nigdzie indziej obyczaje. W myśl tejże definicji, oprócz już wymienionych, wyróżnia się jeszcze 10 innych mniejszości narodowych, wśród których są również Polacy. Najliczniejszą grupę stanowią jednak niewątpliwie Romowie (400 tysięcy osób), a następnie Niemcy (200 tysięcy osób). W dalszej kolejności plasują się tutaj

¹⁹ Biblioteka Gazety Wyborczej. Encyklopedia Świat i Polska. Wydawnictwo PWN, Warszawa 2006, s.1053

²⁰ Przewodnik turystyczny po Węgrzech. Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biała 2006, s.23-24

²¹ j.w., s.24

Słowacy (80 tysięcy osób) oraz Serbowie i Chorwaci (10 tysięcy). Oficjalna liczba Rumunów wynosi 25 tysięcy, choć dane te są raczej zaniżane, gdyż w kraju przebywa półlegalnie wielu Węgrów z Siedmiogrodu mających obywatelstwo rumuńskie²².

Średnia gęstość zaludnienia wynosi 110 mieszkańców na km², a więc jest to wskaźnik porównywalny do Polski. W miastach żyje 64% społeczeństwa, a więc większość z nich. Najobszerniejsze skupiska ludności to Budapeszt i okolice (1,8 mln, co stanowi nie lada piątą część zamieszkiwanych obszarów) oraz obszary położone wzdłuż granicy północnej. Do nich należą m.in: Debreczyn (210 tys.), Miskolc (190 tys.), Segedyn (175 tys.), Pecz (160 tys.), Győr (130 tys.) i Szekesfehervar (110 tys.)²³. Wewnętrzne migracje ludności dotyczą głównie ludzi młodych i obejmują zmianę miejsca zamieszkania ze wsi do miast, czyli Budapesztu lub innych rozwiniętych przemysłowo stolic komitatów w celach gospodarczych i finansowych.

Niektóre grupy należące do mniejszości narodowych stanowią jednocześnie grupę najslabiej wykształconą i najbiedniejszą, a zarazem budzącą największe kontrowersje ze względu na trudny do zaakceptowania styl życia. Mowa tutaj o Cyganach, których największe skupiska zamieszkują Budapeszt oraz północno wschodnie i południowo zachodnie obszary Węgier. Warto podkreślić również fakt, iż liczba Niemców i Słowaków przebywających na stałe na Węgrzech znacząco zmniejszyła się po II wojnie światowej, na skutek celowej emigracji oraz operacji wymiany ludności między państwami. Niemcy, którzy osiedlali się na tym obszarze za czasów cesarstwa austro węgierskiego, zamieszkują dziś głównie komitat Banya, podczas gdy Słowacy przybyli jeszcze po wygnaniu Turków komitaty Békés, Pest i Nógrad. Serbowie, choć również przybyli z terenów półwyspu Bałkańskiego, zdecydowanie preferowali siedliska znajdujące się na szlakach handlowych, stąd najwięcej rodzin zamieszkuje strefę rozciągającą się wzdłuż Dunaju. W obecnej chwili jest ich jednak łącznie nie więcej niż około 4 tysięcy osób, a ich dawną obecność zaznaczają już tylko nazwy miejscowości rozpoczynające się na „Rác”. Znacznie liczniejsi Rumuni zamieszkują z kolei południowe krańce Wielkiej Niziny Węgierskiej, w przygranicznych komitatach Békés i Hajdú - Bihar. Główne skupisko polskiej mniejszości znajduje się zaś w Budapeszcie²⁴.

Problemem, z jakim borykają się współczesne rządy Węgier, jest wspomniany już przeze mnie ujemny przyrost naturalny oraz dietność na poziomie 1,32 dziecka na każdą rodzinę, co wcale nie zapewnia zastępowalności pokoleń i jest zjawiskiem bardzo mocno niepokojącym na przyszłość. Powyższe wskaźniki oznaczają, że liczba ludności kraju będzie

²² Przewodnik turystyczny po Węgrzech. Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biała, 2006, s.24

²³ j.w., s.24. Zobacz także: Budapeszt i Węgry. Przewodnik internetowy, 20 listopada 2007.

http://www.budapeszt.infinity.waw.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=428&Itemid=40

²⁴ j.w., 20 listopada 2007.

się stopniowo, lecz sukcesywnie zmniejszać, co oznaczać będzie konieczność wdrożenia zmian w obecnym systemie emerytalnym oraz systemie zatrudnienia. Co prawda, liczba zgonów rocznie od wielu lat wykazuje niewielką tendencję spadkową (wśród głównych przyczyn przeważają choroby nowotworowe, atak serca i choroba wieńcowa oraz choroby niedokrwienne i wylewy krwi do mózgu), lecz nadal liczba urodzeń żywych nie jest w stanie zrównoważyć spadku liczby obywateli. Według optymistycznych szacunków w 2050 roku, na Węgrzech zamieszkiwać będzie jedynie 8 mln rdzennych i typowych Madziarów, a szacunki pesymistyczne są wręcz zatrważające, kształtując tę liczbę na poziomie 6,5 mln osób²⁵.

Tab.4. Podstawowe wskaźniki demograficzne ludności węgierskiej:

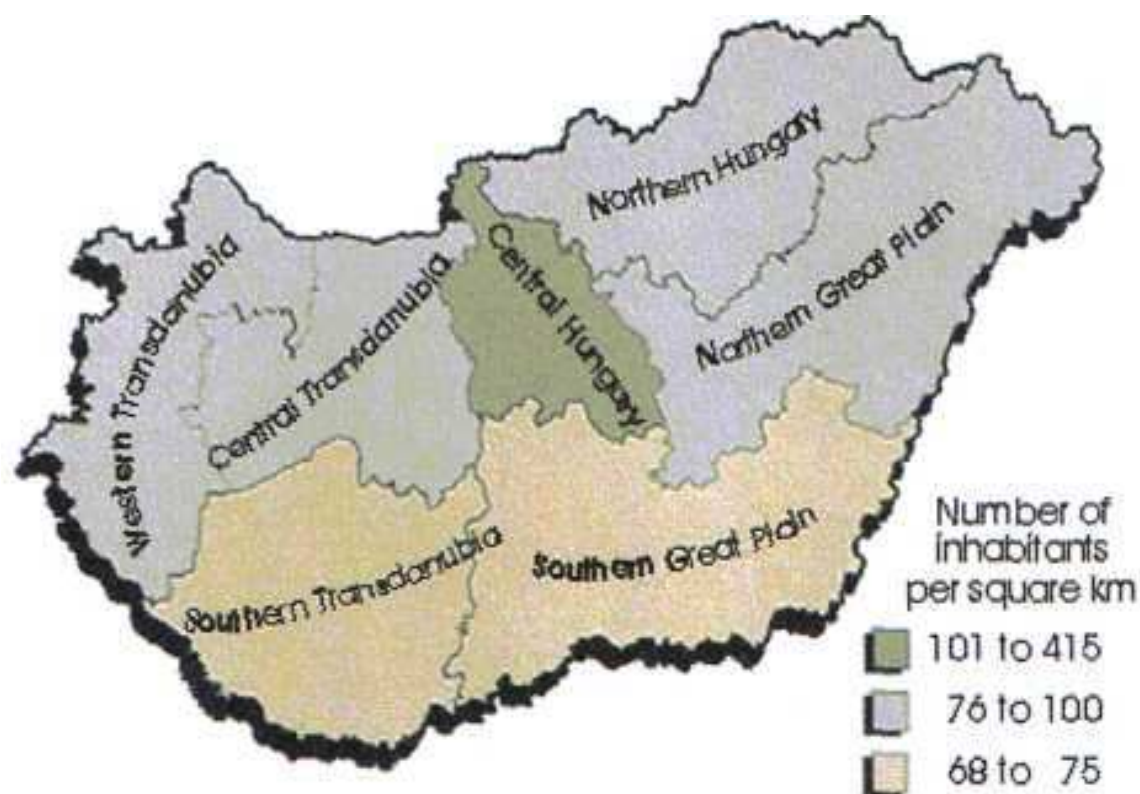
<i>Wybrany wskaźnik demograficzny</i>	<i>dane na 2007</i>
Liczba ludności	10 077 000 mieszkańców (spis z 2006)
Średnia gęstość zaludnienia	110 mieszkańców / km ²
Liczba ludności w stolicy	1 697 343 mieszkańców (spis z 2005)
Przyrost naturalny	-3,7 promila (dane z 2004)
Spadek przyrostu naturalnego	-0,38%
Przyrost roczny	-3 promila
Dzietność	1,32 (dane z 2004)
Średnia długość życia mężczyzn	68 lat
Średnia długość życia kobiet	76,5 lat
% mniejszości narodowych	10,1%
w tym liczbowo:	
Romowie	400 000
Niemcy	200 000
Słowacy	80 000
Serbowie i Chorwacy	10 000
Rumuni	25 000

²⁵ j.w., 21 listopada 2007.

Liczba urodzeń	9,4 promila (dane z 2004)
Liczba zgonów	13,1 promila (dane z 2004)
Umieralność niemowląt	6,6 promila (dane z 2004)
Małżeństwa	4,3 promila (dane z 2004)
Rozwody	2,4 promila (dane z 2004)
Liczebność rodzin	2,5 (dane z 2004)
Ludność miejska	64% ogólnej liczby

Źródło: opracowanie samodzielne na podstawie: Biblioteka Gazety Wyborczej. Encyklopedia Świat i Polska. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s.1054-1055

Mapa 3. Gęstość zaludnienia w poszczególnych regionach (osób na km²):

źródło: na podstawie danych statystycznych z Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.1

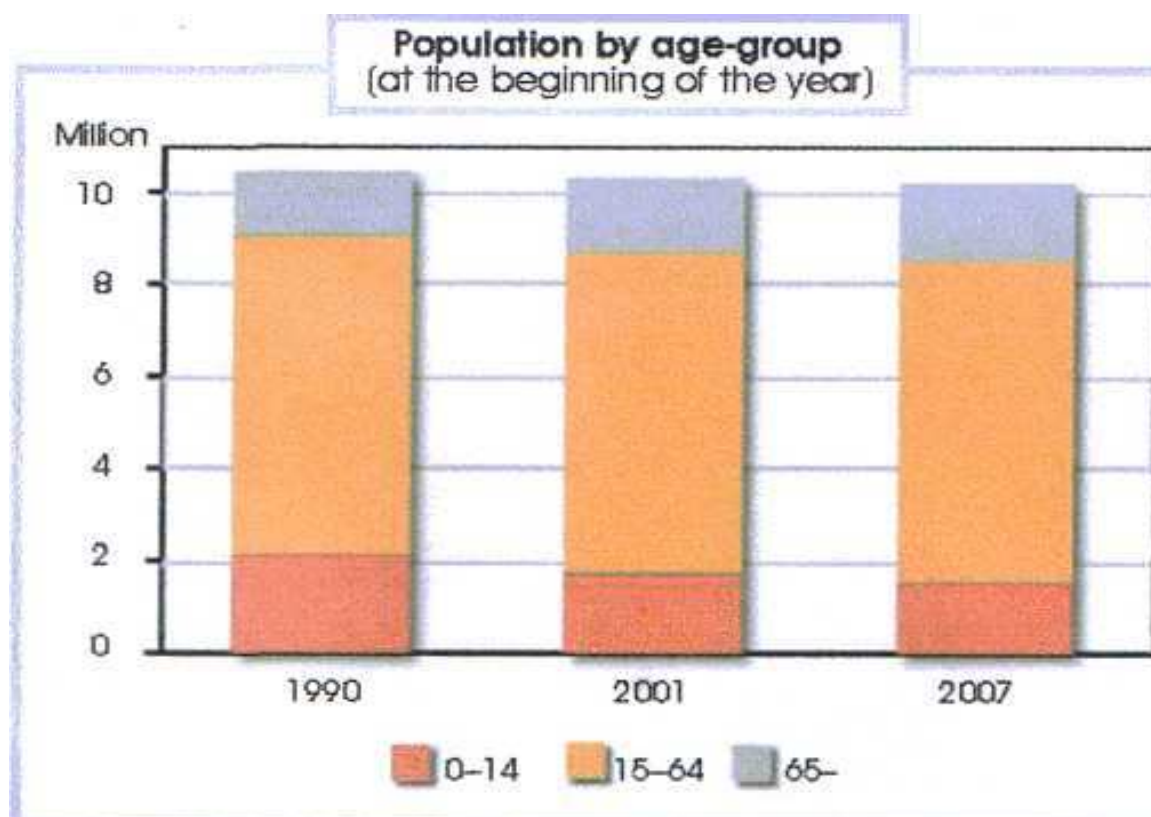
Jak wynika z mapy, najwięcej ludności skupia się w centrum kraju, gdzie na 1 km² przypada 101 do 415 osób. Rozmieszczenie to jest więc bardzo nierównomierne. Następne są regiony centralnych i zachodnich krajów zadunajskich, Węgier Północnych i północnej części Niziny Węgierskiej. Na tych terenach gęstość zaludnienia wynosi maks. 100 osób na km². Najmniej ze wszystkich zamieszkiwane są Południowe Zadunaje oraz południowa Nizina Węgierska. Tam z kolei gęstość zaludnienia waha się w granicach 68 – 75 osób / km².

Tab. 5. Struktura ludności wg płci i pochodzenia w określonych latach:

Kategoria ludności (w tysiącach)	1999	2001	2007
	na początku roku		
Mężczyźni	4.985	4.851	4.778
Kobiety	5.390	5.349	5.286
Ogółem wszystkich	10.375	10.200	10.064
Liczba kobiet na 1000 mężczyzn	1.081	1.103	1.106
Liczba zagranicznych obywateli w kraju	138	110	164
W tym różnej narodowości (w %)			
rumuńskiej	50	38	43
ukraińskiej	3	8	10
serbskiej i chorwackiej	11	12	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.2

Wykres 1. Struktura ludności wg wieku w poszczególnych latach:

Źródło: na podstawie Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.2. albo Internet: www.portal.ksh.hu, 21 listopada 2007

Ilość urodzeń na 1000 mieszkańców sięga blisko 9,9 na Węgrzech. Jest to jak na razie najszybsze tempo wzrostu liczby ludności w ciągu ostatnich 10 lat. Liczna zgonów znacznie spadła, niemniej jednak nadal silnie prześciga liczbę urodzeń. Naturalny spadek zgonów spowodował niewielkie ustabilizowanie liczby ludności, jednak w tym samym czasie liczne międzynarodowe migracje przyniosły skuteczny spadek liczby mieszkańców Węgier o jakieś 19 tysięcy. W ten sposób przyrost naturalny okazał się w sumie niższy o jakieś 13 tysięcy w stosunku do roku poprzedniego. Jak wynika z powyższego wykresu dotyczącego struktury wiekowej, największy odsetek ludności węgierskiej stanowią osoby w przedziale wiekowym między 15 a 64 rokiem życia, gdyż ich liczba osiąga blisko 7 mln - jest to więc przeważająca większość. Sa to tzw. osoby w wieku produkcyjnym. Mniej więcej 2 mln ludności stanowią dzieci i młodzież, podobnie osoby w wieku starszym, czyli poprodukcyjnym. Tendencje takie przez wiele lat nie ulegały specjalnym zmianom i modyfikacjom, co zresztą widać z wykresu na przestrzeni lat 1990 – 2007. Z punktu widzenia demograficznego można by powiedzieć, że w ostatnich latach rosnąca liczba porodów będących udziałem kobiet w wieku produkcyjnym powyżej 30 roku życia, zrównoważyła znacznie malejącą liczbę porodów kobiet młodszych. Transformacja taka doprowadziła do tego, starsze kobiety rodzą częściej niż te młodsze, teoretycznie zdrowsze i silniejsze. Warto zaobserwować, że liczba porodów pozamałżeńskich wzrosła znacznie z 13% w 1990 roku do 36% w roku 2006. Natomiast wskaźnik umieralności niemowląt spadł poniżej 6 tysięcy.

Tab.6. Inne statystyki demograficzne w poszczególnych latach:

Wskaźnik demograficzny	1990	2000	2007
wartość na tysiąc mieszkańców:			
małżeństwa	6,4	4,7	4,4
rozwoły	2,4	2,3	2,4
urodzenia	12,1	9,6	9,9
zgony	14,0	13,3	13,1
umieralność niemowląt	14,8	9,2	5,7
długość życia kobiet	73,7	75,6	76,9
długość życia mężczyzn	65,1	67,1	68,9

Źródło: na podstawie Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.3 lub: www.portal.ksh.hu, 21 listopada 2007.

2.4. Struktura makroekonomiczna

Po II wojnie światowej Węgry, podobnie jak Polska, zaliczały się do państw tzw. bloku komunistycznego i pozostawały w strefie wpływów ZSRR. Zgodnie z wolą wielkiego brata przemysł węgierski nastawiony był na masową produkcję dóbr o zauważalnie niskiej jakości (produkcja przemysłowa stanowiła ponad 40% PKB), wśród których dominowały wyroby chemiczne, maszynowe, metalurgiczne (hutnictwo, aluminium), samochodowe, spożywcze i obuwnicze. Węgry, jako kraj stosunkowo ubogi w surowce naturalne, znacząco uzależnione były od dostaw komponentów do produkcji pochodzących ze Związku Radzieckiego. Władze madziarskie doktrynalnie zmuszone zostały swego czasu również do przeprowadzenia kolektywizacji rolnictwa, co do dziś przejawia się w postaci chronicznego zacofania i niedofinansowania tego sektora gospodarki. Wraz ze zmianami politycznymi pod koniec XX wieku gospodarka węgierska stanęła przed wyzwaniem przekształcenia się i dostosowania do reguł wolnorynkowych wyznaczanych przez system kapitalistyczny. Niska wydajność i efektywność pracy oraz ogromne koszty ponaszane w związku z tzw. polityką pełnego zatrudnienia już od pierwszego dnia przemian zaważyły na obnażeniu braku konkurencyjności węgierskich wyrobów. Dominacja przemysłu ciężkiego, jego przestarzała struktura oraz niska zbywalność dóbr na rynkach światowych bardzo szybko wymusiły na rządzie przyjęcie pakietu ustaw głęboko reformujących system ekonomiczny kraju, w celu poprawy stopnia jego konkurencyjności i sytuacji gospodarczej kraju²⁶. Węgry dość szybko jednak, pomimo zaistniałej sytuacji, obrały kurs ku Europie i wstąpiły na ścieżkę szybkiego rozwoju gospodarczego. W latach 1997 - 2002 utrzymywano tempo rozwoju gospodarczego na poziomie 4 - 5% PKB, a dochód w przeliczeniu na jednego mieszkańca wzrósł z 4511 USD w 1997 roku na 8461 USD rocznie w 2004 roku. Zdołano również opanować inflację do średniego poziomu około 5 - 6% rocznie w latach ostatnich, czyli 2003 – 2004. Warto wspomnieć, iż zdecydowanie zwiększono poziom obrotów handlowych z krajami Unii Europejskiej do kwoty około 25,2 mld USD rocznie. Główne strumienie wytworzonych dóbr kierowano przeważnie do Niemiec, Austrii, Włoch oraz Holandii, a dominowały w nich zasadniczo surowce i półprodukty (37%), żywność (24,4%) i maszyny (12%). Z kolei na Węgry importuje się przede wszystkim surowce i półprodukty (37%) maszyny (22%) oraz artykuły konsumpcyjne (21,5%). Wartość importu wynosi około 27,6 mld USD rocznie, co kształtuje ujemny bilans handlowy kraju. Obecnie głównym ośrodkiem przemysłowym

²⁶ Budapeszt i Węgry. Przewodnik internetowy. Albo wejdź na stronę:
http://www.budapeszt.infinity.waw.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=429&Itemid=40,
21 listopada 2007

pozostaje Budapeszt, gdzie skoncentrowano przemysł maszynowy i petrochemiczny. Ważną rolę w gospodarce odgrywa przemysł elektrotechniczny, maszynowy, motoryzacyjny, jak również metalurgiczny, chemiczny, tekstylny i spożywczy. Hutnictwo opiera się w dużej mierze na imporcie rud żelaza lub surowcach rodzimych (aluminium). Węgry posiadają nieźle rozwinięty przemysł energetyczny, w którym blisko 39% produkowanej energii to energia pochodzenia jądrowego. Duże trudności sprawia sytuacja w rolnictwie, które nie jest w stanie w pełni sprostać konkurencji z Unii Europejskiej. Na poprawę tego stanu rzeczy nie wpływa niewielka ilość dopłat do uzyskanej produkcji, rolnej kierowanych na Węgry z Brukseli. Wpływ na to mają również restrykcyjne limity produkcyjne nałożone przez prawodawstwo Unii. Na Węgrzech uprawia się głównie zboża (w tym duże ilości pszenicy), buraki cukrowe, warzywa, owoce, a także winną latorośl. Prowadzi się również znaczącą hodowlę bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu. Ze względu na warunki klimatyczne i doskonałej jakości glebę w tym państwie istnieją doskonałe warunki do rozwoju zaawansowanej produkcji rolnej. Przez terytorium Węgier przepływa Dunaj, stanowiący ważny ciąg komunikacji wodnej. Rzeka jest ważnym szlakiem handlowym, zaś jej wody posiadają już status międzynarodowy, łącząc przez sieć kanałów Może Czarne z Morzem Północnym²⁷. Mimo wszystko gospodarka węgierska wymaga nadal znacznych i daleko idących ulepszeń, szczególnie w wybranych sektorach gospodarki.

Tab.7. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne:

Wskaźnik makroekonomiczny	Dane na 2007
Inflacja	2,3% (I kwartał 2006)
Bezrobocie	7,7% (styczeń 2006)
Produkt Krajowy Brutto	4,4% (dane z 2005)
Wartość PKB	20,4 bln Ft (dane z 2005)
Wartość PKB / 1 mieszkańca	17 405 USD (dane z 2005)
Wzrost produkcji przemysłowej	11,3% (I kwartał 2006)
Bilans w handlu zagranicznym	-3,9 mln Euro
Dług zagraniczny	42,38 mld USD (dane z 2003)
waluta	Forint (HUF) = 100 Fillerów

Źródło: opracowanie samodzielne na podstawie: Biblioteka Gazety Wyborczej. Encyklopedia Świat i Polska. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s.1055 albo strona internetowa Przewodnika internetowego: Budapeszt i Węgry; www.budapeszt.infinity.waw.pl, 21 listopada 2007.

²⁷ Budapeszt i Węgry. Przewodnik internetowy. Albo wejdź na stronę:
http://www.budapeszt.infinity.waw.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=429&Itemid=40,
21 listopada 2007

Według najnowszych prognoz politycznych, węgierska gospodarka w 2007 roku może rozwijać się w tempie 2,5 do 3% PKB, a nie jak planowano na początku o 2,2% PKB – o tym fakcie ostatnio poinformował media premier Węgier, Ferenc Gyurcsány. Premier dodał przy tym, że w przyszłym roku, czyli na początku 2008 wzrost PKB może wynieść 3 do 3,5%, znacznie wyżej więc niż 2,6% zawarte w Narodowym Programie Konwergencji. Zaskoczony wypowiedzią premiera był m.in. minister finansów Węgier, János Veres, który stwierdził, że mimo iż wzrost PKB w 2007 roku przekroczy wcześniejsze oczekiwania, ministerstwo nie zmieni prognoz zanim nie będą znane oficjalne dane za drugi kwartał...²⁸.

Tab.8. Konsumpcja Produktu Krajowego Brutto w latach 2002 – 2006:

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006
Wartość Produktu Krajowego Brutto ²⁹	104.4	104.2	104.8	104.1	103.9
Wartość konsumpcji w gospodarstwach domowych	109.9	107.8	103.2	103.9	101.9
Wartość konsumpcji rządowej	105.3	105.1	99.9	99.9	100.2
Wartość stałego kapitału brutto	110.2	102.2	107.6	105.3	97.9
Wartość exportu	103.9	106.2	115.7	111.5	117.9
Wartość importu	106.8	109.3	114.1	106.9	112.4

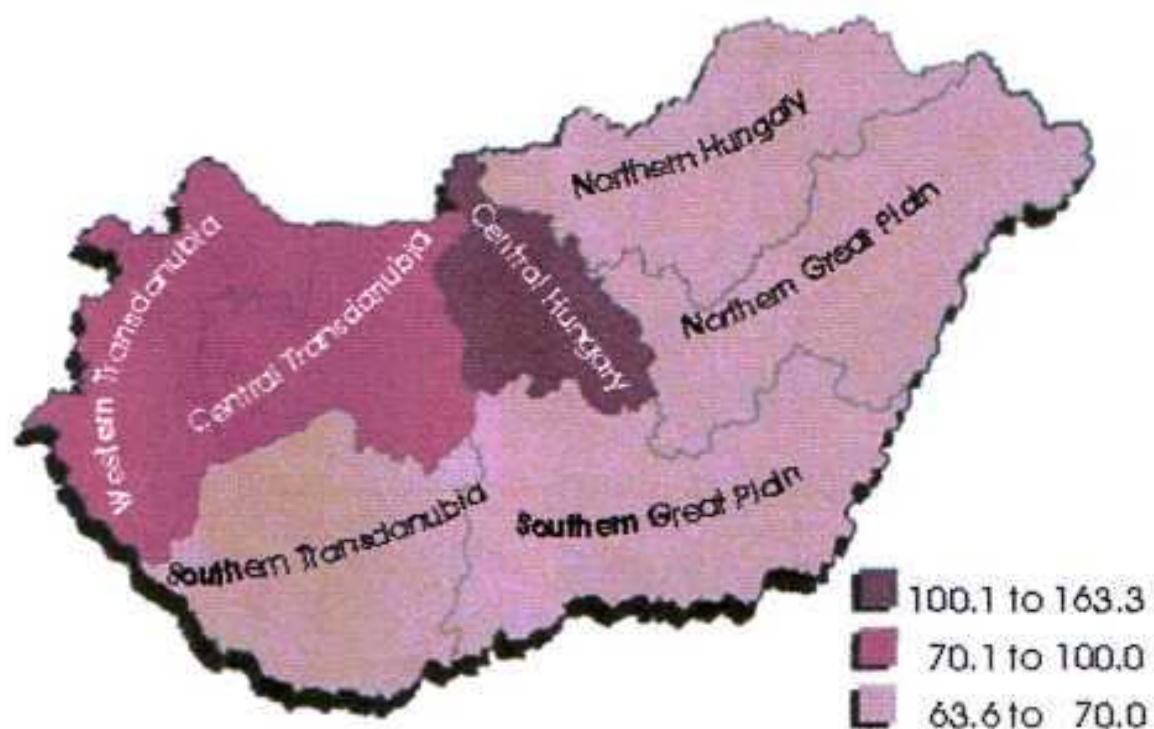
Źródło: tłumaczenie i opracowanie na podstawie: www.portal.ksh.hu, 21 listopada 2007. Zobacz także Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.18

W 2006 roku struktura wykorzystania i użycia PKB znacznie zmieniła swój charakter. Zjawisko to obserwowano w przeciągu ostatnich 10 lat, przy czym w sposób rażący nastąpił spadek krajowego kapitału brutto - jednocześnie też nastąpił wzrost konsumpcji. Wzrost konsumpcji był odnotowany jako proces powolny, ale mimo wszystko bardzo niekorzystny. Jedynym źródłem dochodów zewnętrznych stał się handel zagraniczny. Opisywane przez mnie zjawisko miało miejsce po raz pierwszy od ostatnich 10 lat, kiedy to wartość konsumpcji w gospodarstwach domowych przekroczyła ogólną wartość Produktu Krajowego Brutto.

²⁸ Wejść na: www.tvbiznes.pl. Informacja oficjalnie podana do mediów 12 lipca. Data odwiedzin: 21.11.2007

²⁹ Wartość Krajowego Produktu Brutto wyrażona w % - wskaźnik roku poprzedniego = 100.0

Mapa 4. Wartość PKB na 1 mieszkańca w poszczególnych regionach jako wartość średniej narodowej w 2005 roku:

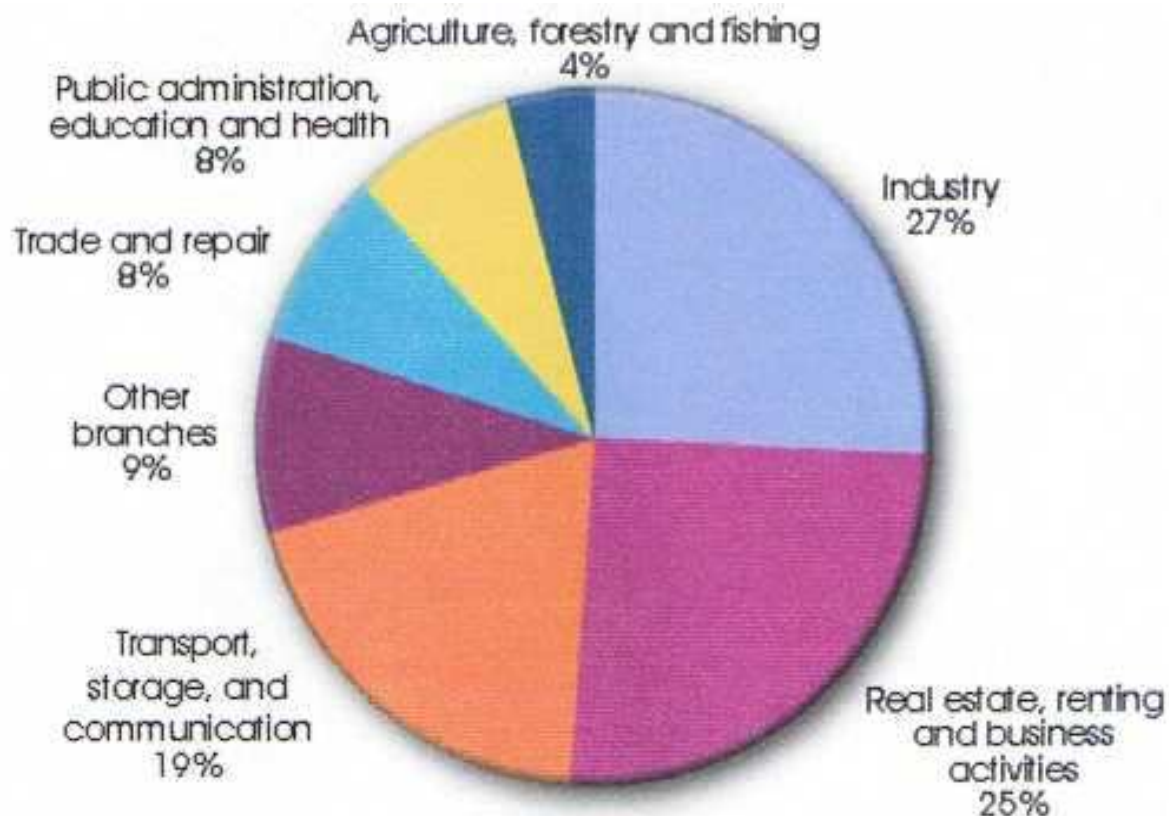
źródło: wejdź na: www.portal.ksh.hu, 21 listopada 2007. Zobacz także: Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.18

Tab.9. Wartość Produktu Krajowego Brutto w latach 2004 – 2006 (%):

Wyszczególnienie	2004	2005	2006
Produkt Krajowy Brutto	100.0	100.0	100.0
Przemysł	10.4	-2.6	-5.9
Transport	31.9	19.2	5.6
Magazynowanie	31.9	19.2	5.6
Komunikacja	31.9	19.2	5.6
Nieruchomości	11.2	-2.0	-4.1
Wynajem i biznes	11.2	-2.0	-4.1
Administracja publiczna	-10.4	27.9	7.5
Edukacja i zdrowie	-10.4	27.9	7.5
Pozostałe gałęzie	0.9	6.4	-3.7
Ogółem wszystkich	9.1	4.7	-2.0

źródło: własne opracowanie na podstawie Hungary in Figures, 2006, s.19.

Wykres 2. Produkt Krajowy w różnych gałęziach gospodarki w 2006:

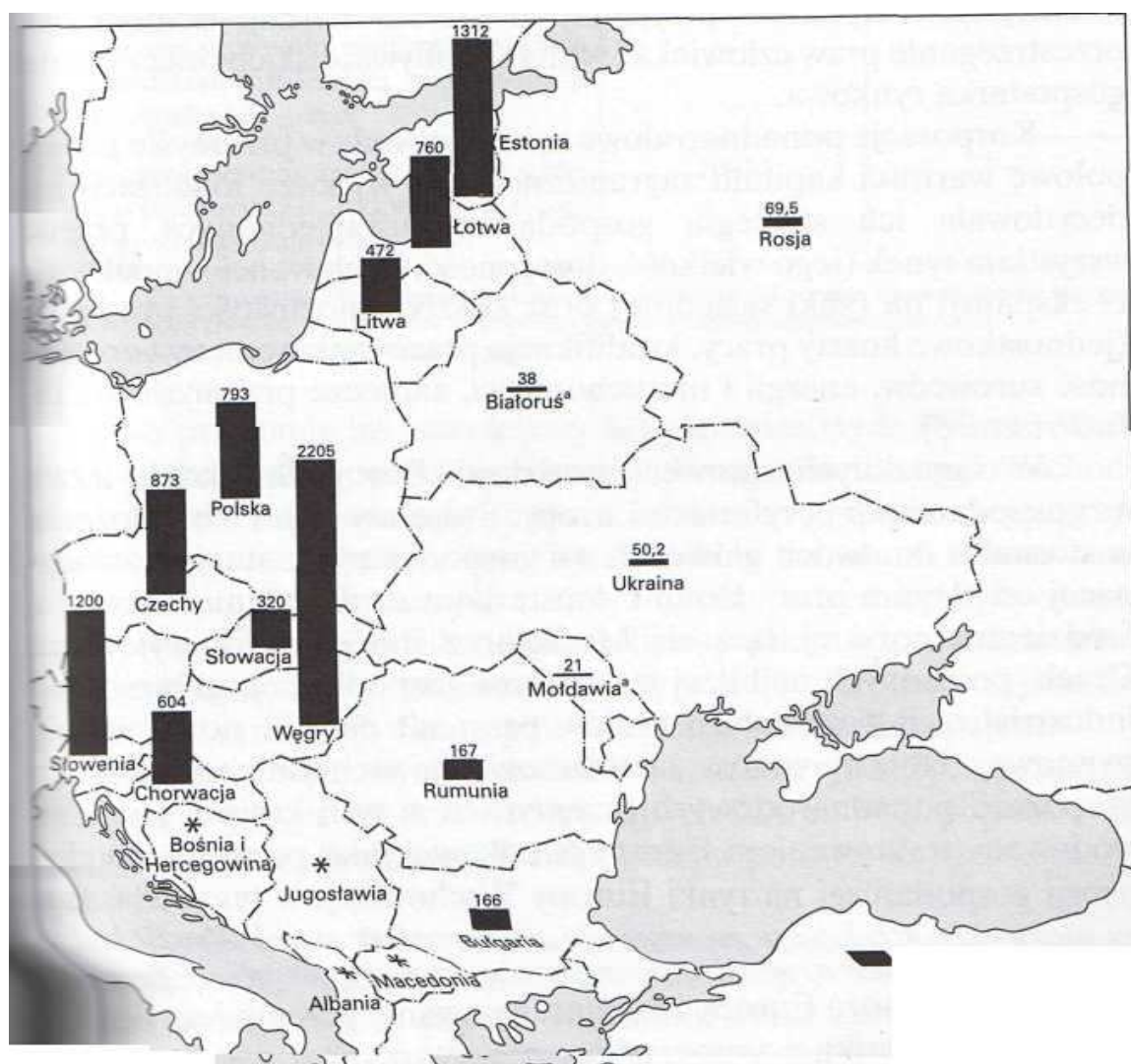

źródło: Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.19 albo: www.portal.ksh.hu, 22 listopada 2007

Jak wynika z powyższego wykresu kołowego najwięcej PKB dostarczają Węgrom takie gałęzie gospodarki jak: przemysł, który plasuje się na pierwszym miejscu biorąc pod uwagę wszystkie dziedziny gospodarki, gdyż dostarcza około 27% (niektóre źródła podają wskaźnik 32,3%) wytworzonego produktu. Następnie nieruchomości, wynajem oraz biznes dostarczający około 25% PKB, jak również turystyka i transport 23% PKB. W dalszej kolejności wymienić należy usługi transportowe, magazynowanie i komunikację stanowiącą 19% ogółu kapitału brutto. Dalej w hierarchii plasują się usługi handlowe, administracja publiczna, szkolnictwo i edukacja oraz zdrowie 9%, natomiast na końcu ze wskaźnikiem 4% mamy rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo, będące zarazem najmniej dochodowymi gałęziami gospodarki węgierskiej na chwilę obecną. Porównując jednak Węgry do innych krajów zagranicznych o podobnym stopniu rozwoju gospodarczego, typu Polska czy Czechy, należy powiedzieć, iż do tej pory kraj ten uważany był za największego lidera transformacji gospodarczej na terenie Europy Środkowej i Wschodniej. Nie bez powodu – bowiem poniżej zamieszczone przeze mnie wykresy świadczyć będą o silnej pozycji Republiki Węgierskiej na rynku środkowoeuropejskim. Podstawy prawne do bezpośrednich inwestycji zagranicznych

stworzono między innymi w Polsce i na Węgrzech już w latach siedemdziesiątych XX wieku. Wzrost zainteresowania kapitału zagranicznego inwestycjami w tym regionie nastąpił jednak dopiero między 1990 a 1998 rokiem, kiedy ich wartość zwiększyła się z 2 mld USD do ponad 90 mld USD. W tym właśnie okresie Węgry przeżywały swój rozkwit.

Wykres 3. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowej i Wschodniej – pozycja Węgier na tle innych krajów. Wartość wyrażona w USD/1 mieszkańca:

Źródło: Andrzej Wieloński, Geografia przemysłu. Wydawnictwo PWN, Warszawa 2000, s. 83

- - brak ostatnich danych na temat kraju

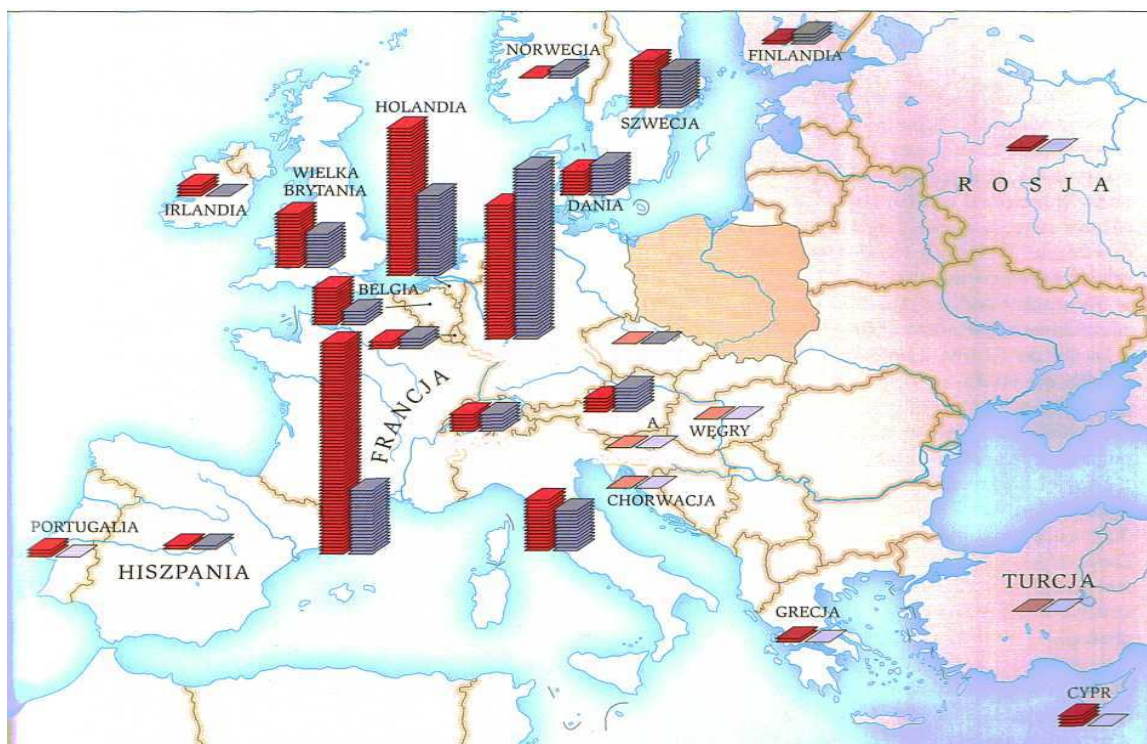
Niewątpliwie zatem Węgry charakteryzują się najwyższą - liderowską pozycją na rynku, jeśli mówimy o inwestycjach zagranicznych w omawianym okresie. Tam bowiem na 1 mieszkańca przypada 2205 USD wartości inwestycji zagranicznych, podczas gdy w Polsce zaledwie 793 USD. Nie jest to jednak pozycja najniższa i najsłabsza dla Polski, bowiem najniżej plasuje się

tutaj Bułgaria, Rumunia, Słowacja, Ukraina, Białoruś czy Rosja, co może wynikać z pewnych kryteriów uniemożliwiających tym krajom rozkwit. Procentowo z kolei udział inwestycji zagranicznych w produkcie krajowym brutto Węgier przelicza się na około 40%, podczas gdy w Polsce wynosi zaledwie 17% a w Czechach 18%. Mimo wiodącej pozycji Węgier na rynku, kraje te charakteryzują się właśnie najniższym poziomem ryzyka inwestycyjnego w regionie środkowo - wschodnim, na co znaczący wpływ ma zaawansowanie transformacji systemu gospodarczego i integracji z Europą Zachodnią oraz członkostwo Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Obecny wzrost zainteresowania zachodnioeuropejskich korporacji ponadnarodowych przemysłem w tych krajach jest spowodowany traktowaniem Europy Środkowej jako pomostu do ekspansji gospodarczej na rynki Europy Wschodniej, w tym zwłaszcza na niezwykle atrakcyjny ze względu na rozmiary rynek Rosji, który nadal charakteryzuje wysoki poziom ryzyka inwestycyjnego (stąd taka niska wartość inwestycji na terenie Rosji). W przypadku korporacji spoza Europy, ich zainteresowanie przemysłem Europy Środkowej wynika z zapoczątkowania integracji gospodarczej krajów Europy Środkowej z UE, której jednym z celów jest likwidacja barier w handlu zagranicznym³⁰.

Z kolei z krajów Europy Zachodniej, które najwięcej inwestują w omówionych wyżej regionach należy wymienić: Francję, Stany Zjednoczone, Niemcy, Holandię, Wielką Brytanię i Włochy. Te kraje zaliczane są do największych inwestorów zagranicznych, przy czym najwyższą wartość zainwestowanego kapitału posiada Francja, w dalszej kolejności Holandia i Niemcy, potem Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Włochy. Obroty i struktura handlu zagranicznego przedstawia się z kolei następująco: Najwyższym eksportem do krajów Europy Środkowo – Wschodniej cechują się niewątpliwie Niemcy, którzy trochę więcej eksportują niż importują (jednak granice są na tyle niewielkie, że wartości te się wyrównują). Tutaj ciekawostką może być fakt, że Wielka Brytania, Holandia, Szwecja, Dania, Norwegia o wiele więcej eksportują towarów do krajów trzecich niż je importują, ale i w takiej samej sytuacji jest Ukraina, Litwa czy też Estonia, gdzie eksport znacznie przewyższa import. Natomiast we Francji, Hiszpanii, Włoszech, Rosji i na Węgrzech więcej się importuje towarów i dóbr, niż eksportuje. Jeśli chodzi o Węgry to ogólna wartość importu produktów z krajów wysoko rozwiniętych wynosi w sumie 57 mld euro (2006), w tym z samej Polski mniej więcej 1 466,6 mln euro. Natomiast wartość eksportu szacuje się na jakieś 54 mld euro (2006), w tym do Polski około 2 035,1 mln euro.

³⁰ źródło: Andrzej Wieloński, Geografia przemysłu. Wydawnictwo PWN, Warszawa 2000, s. 84

Wykres 4. Główni inwestorzy zagraniczni wg krajów pochodzenia:

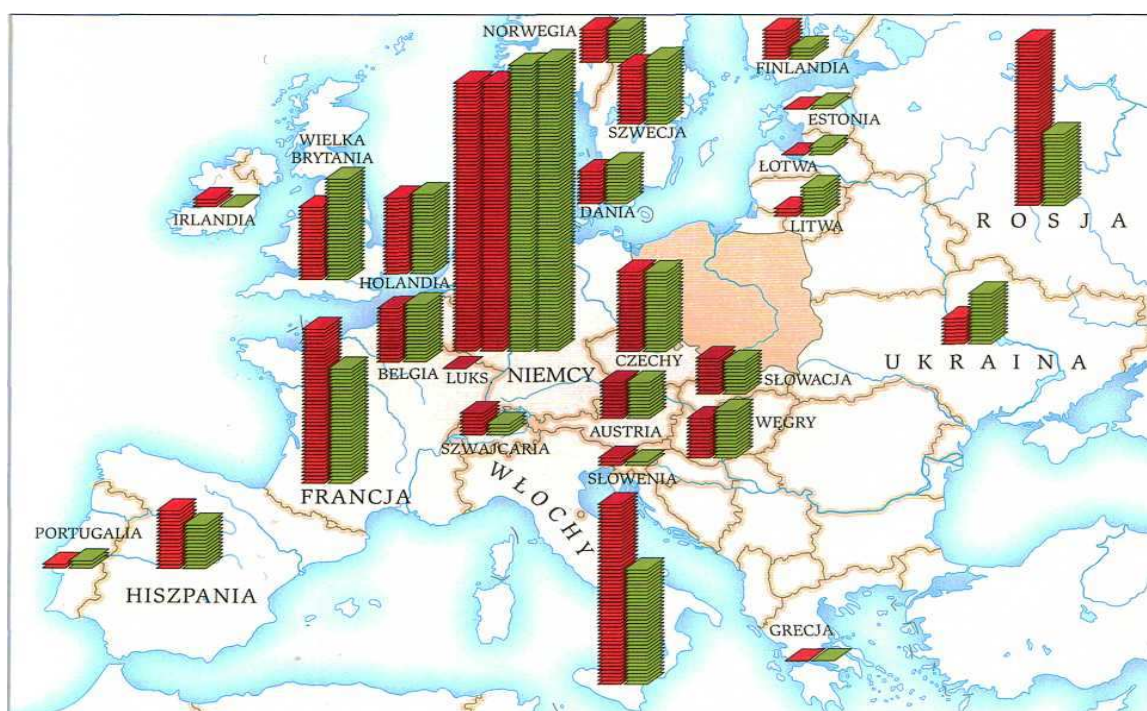

źródło: Wielki Ilustrowany Atlas Polski, Wydawnictwo Pascal z 2006, s.169

_____ kapitał 250 tys.złotych

_____ liczba inwestorów

Wykres 5. Obroty handlu zagranicznego. Węgry na tle krajów Europy:

źródło: Wielki Ilustrowany Atlas Polski, Wydawnictwo Pascal z 2006, s.171

_____ wartość importu

_____ wartość eksportu

2.5. Struktura społeczna a stopa bezrobocia

Tab.10. Liczba osób zatrudnionych w gospodarce w 2006 roku:

Gałąź gospodarki lub dziedzina	Liczba osób w tysiącach	W tym: udział kobiet w %
rolnictwo	190.8	25.5
przemysł	947.8	37.5
budownictwo	321.6	6.7
handel	582.0	53.7
catering i hotelarstwo	157.2	55.9
transport, łączność i komunikacja	301.3	27.3
Finanse i zarządzanie	80.3	65.4
nieruchomości, biznes	282.8	44.2
administracja publiczna, obrona narodowa, bezpieczeństwo, zdrowie, edukacja, prace społeczne	1 066.3	66.3
ogółem wszystkich	3 930.1	45.6

Źródło: Europe in figures: Eurostat Yearbook 2006 – 2007 albo Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.7

55% populacji węgierskiej w wieku 15 – 74 lata, czyli w przeliczeniu liczbowym mniej więcej 4 247 000 osób zaliczanych było do grupy aktywnych zawodowo w 2006 roku, tj. około 42 000 więcej niż w roku 2005. Statystyki pokazują, iż około 3 930 000 stanowią osoby zatrudnione, natomiast 317 000 osoby bezrobotne. Łączna liczba osób biernych zawodowo, ekonomicznie, z tego przedziału wiekowego wynosi w sumie 3 475 000. Największą jednak grupą biernych zawodowo są osoby przebywające na emeryturze, stanowiące 56% ogólnej liczby bezrobotnych. Inną grupą spośród badanych są osoby uczące się i studiujące na studiach stacjonarnych, które z kolei stanowią odsetek 23% ogółu, a także rodzice i osoby zajmujące się wychowaniem dziecka – tutaj zaledwie 8%. Pozostałe 13% to osoby bezrobotne z innych względów niż te wyżej wymienione. Biorąc pod uwagę poszczególne gałęzie gospodarki węgierskiej i poziom zatrudnienia, najwięcej osób zatrudnionych jest obecnie w usługach – stanowią one 59,7% ogółu zatrudnionych, następnie w przemyśle – 33,7% oraz w rolnictwie i leśnictwie – 6,5%. Ogólnie rzecz biorąc sytuacja Węgier pod względem zatrudnienia nie jest niepokojąca. Wszystkie osoby aktywne zawodowo i zatrudnione w poszczególnych gałęziach gospodarki szacuje się blisko na 3 849 000 (według Hungary in Figures, 2006 podaje się liczbę 3 930 000). Bezrobocie natomiast wynosi 7,7% (dane z 2006).

Tab.11. Wybrane wskaźniki aktywności zawodowej (dane z 2006):

Wskaźnik zatrudnienia	Dane na 2007
Liczba aktywnych zawodowo	3 849 000 (3 930 000)
Liczba biernych zawodowo	317 000
w tym grupy bezrobotnych w %	
osoby przebywające na emeryturze	56%
osoby uczące się i studiujące	23%
osoby wychowujące dziecko	8%
pozostałe	13%
Struktura zatrudnienia	
osoby zatrudnione w rolnictwie	6,5%
osoby zatrudnione w przemyśle	33,7%
osoby zatrudnione w przemyśle	59,7%
Inne	
przychód na 1 mieszkańca	814 000 Ft
średnia płaca brutto	87 000 Ft (dane z 2000)
średnia płaca netto	56 000 Ft (dane z 2000)
średnia emerytura netto	33 000 Ft
roczny poziom spożycia	77 000 Ft
wzrost konsumpcji	5%

Źródło: własne opracowanie na podstawie www.hungary.fm.interia.pl, 22 listopada 2007

Spośród 317 000 osób biernych zawodowo w 2006 roku, w tym również tych osób, które rozpoczęły nową pracę w ciągu ostatnich 90 dni – 144 000 szukało pracy i zatrudnienia przez rok czasu lub dłużej. Średnia długość poszukiwania zatrudnienia wynosiła około 16,5 miesiąca w 2006 roku. Najwyższy odsetek ludności bezrobotnej na Węgrzech stanowią osoby młode, biorąc pod uwagę grupę wiekową pomiędzy 15 a 24 rokiem życia. Odsetek ten wynosi blisko 23%. Wskaźnik bezrobocia kobiet był niższy niż wskaźnik bezrobocia mężczyzn przez długi okres czasu, wyrównując go w 2004 roku a następnie przewyższając od tamtej pory.

Najwięcej osób aktywnych zawodowo zatrudnionych jest w centralnej części Węgier oraz Zachodnich Zadunajach. Tam odsetek osób zatrudnionych waha się 55 - 56%, następnie w Centralnych Zadunajach – 50 – 55%. Znacznie mniej aktywnych zawodowo zamieszkuje regiony Południowych Zadunajów oraz północnej i południowej części Niziny Węgierskiej, najmniej zaś zatrudnionych osiedliło się w Węgrzech Północnych³¹.

³¹ na podstawie: Europe in figures: Eurostat Yearbook 2006 – 2007 albo Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.7

Tab.12. Struktura osób biernych zawodowo w poszczególnych latach:

Wskaźnik bezrobocia	2000	2006
Liczba osób bezrobotnych w tysiącach	263.7	316.8
z czego:		
kobiety	104.8	152.2
mężczyźni	158.9	164.6
Wskaźnik bezrobocia w %	6.4	7.7
z czego:		
kobiety	5.6	7.8
mężczyźni	7.0	7.2
Odsetek bezrobotnych w zależności od długości poszukiwania pracy w %		
0 – 6 miesięcy	34.6	36.4
7 – 11 miesięcy	16.3	16.8
12 miesięcy i więcej	49.1	46.8

źródło: własne opracowanie i tłumaczenie na podstawie Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.8

Zjawisko bezrobocia na Węgrzech stopniowo wzrasta z roku na rok, niemniej jednak nie jest ono zbyt gwałtowne, a raczej powolne i ustabilizowane. W ciągu ostatnich 6 lat liczba osób biernych zawodowo zwiększyła się o jakieś 50 000, co zresztą pokazuje tabela. Wśród osób bezrobotnych zwiększyła się zarówno liczba kobiet jak i mężczyzn. Najwyższy odsetek ludności biernej zawodowo dotyczy tych, którzy szukali pracy dłużej niż rok czasu.

Tab.13. Średnie miesięczne zarobki brutto w 2006 roku (w HUF):

Wybrany sektor zatrudnienia	HUF
Sektor biznesowy	162.391
pracownik fizyczny	111.722
Pracownik umysłowy	259.703
Sektor budżetowy państwa	193.924
pracownik fizyczny	113.819
Pracownik umysłowy	219.341
Ekonomia narodowa - ogółem	171.239
pracownik fizyczny	111.843
Pracownik umysłowy	239.400

źródło: własne opracowanie i tłumaczenie na podstawie Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.9

2.6. Powiązania gospodarki z branżą turystyczną

2.6.1. Usługi transportowe

Sieć transportowa Węgier ma układ promienisty z głównym węzłem w Budapeszcie. Łączne przewozy w 2001 roku wyniosły około 26,2 mld tonokilometrów oraz 25,5 mld pasażerokilometrów. Podstawowe znaczenie ma transport kolejowy (stanowi 40% wszystkich przewozów) i samochodowy. W 2002 roku długość linii kolejowych wynosiła 7897 km (co przelicza się na 11,8 km na 100 km²), długość linii drogowych - 30,5 tys. km (co przelicza się na 30,5 km na 100 km²), z czego autostrady stanowiły 533 km. Magistralne linie kolejowe i drogowe mają charakter tranzytowy i łączą Budapeszt z Wiedniem, Bratysławą, Warszawą, Bukaresztem, Belgradem i dalej z Turcją oraz z Zagrzebiem, Rijeką i Triestem. W 2002 roku na Węgrzech było zarejestrowanych blisko 2,6 mln samochodów łącznie. Rozwinięta jest żegluga śródlądowa (1373 km dróg rzecznych): główne porty na Dunaju to Budapeszt, Győr i Dunaujvaros, na Cisie - Segedyn. Tranzytowymi portami morskimi Węgier są Gałac i Braiła w Rumunii, dalej Rijeka w Chorwacji oraz słynny Triest we Włoszech. Łączna długość rurociągów wynosi 7274 km. Gazociągi łączą Budapeszt, Debreczyn i inne większe miasta z ośrodkami wydobywania gazu ziemnego na południu kraju. Ropociągi przebiegają z Rosji oraz Rijeki (port dowozowy ropy naftowej) i Segedynu do ośrodka przetwórstwa ropy naftowej w Százhalombatta, a także do Budapesztu i Tiszaújváros. Najważniejszy węgierski port lotniczy - Ferihegy, mieści się w Budapeszcie, inne w: Miskolcu, Debreczynie, Segedynie, Peczu. Łącznie obsłużyły 2,3 mln pasażerów (dane z 2001) i odprawiły zaledwie 24 tysięcy ton ładunków. W ostatniej dekadzie XX wieku nastąpił szybki rozwój łączności, bowiem trzykrotnie wzrosła liczba abonentów (do 3,3 mln w 2001 roku), wykonano 3,9 mld połączeń, a w użytkowaniu było jakieś 6,9 mln telefonów komórkowych łącznie. Poniżej zamieściłam zdjęcia przedstawiające wygląd dworca kolejowego w Budapeszcie³².

zdjęcie 1 – Dworzec Wschodni

zdjęcie 2 – Dworzec Zachodni

³² zobacz na: http://pl.wikipedia.org/wiki/Dworzec_Zachodni_w_Budapeszcie, 23 listopada 2007

Tab.14. Charakterystyka węgierskiego transportu drogowego (w km):

Wyszczególnienie	1995	2000	2006
Długość linii kolejowych	7.714	7.668	7.685
W tym: linie elektryczne	2.353	2.718	2.791
podwójne trakcje	1.195	1.293	1.292
Publiczna sieć drogowa	30.073	30.307	31.058
W tym: autostrady	333	448	785
obwodnice	85	57	129
drogi szybkiego ruchu	2.055	2.173	2.196
główne drogi krajowe	4.390	4.330	4.409

źródło: opracowanie na podstawie Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.29, www.ksh.hu, 23 listopada 2007

Węgierskie Koleje Państwowe	MAV (odpowiednik polskiego PKP)
istnienie na rynku	160 lat
liczba obsługiwanych podróży	150 mln rocznie
połączenie kolejowe ze światem	Z Budapesztu do 16 krajów Europy
dojazd z Warszawy	Pociąg Eurocity POLONIA Pociąg pośpieszny BATORY
dojazd z Krakowa	Pociąg pośpieszny CRACOVIA
Ważniejsze dworce kolejowe	
dworzec południowy w Budapeszcie	Déli – 3 pod względem wielkości
dworzec zachodni w Budapeszcie	Nyugati – 2 pod względem wielkości
dworzec wschodni w Budapeszcie	Keleti – Centralny – największy
Ważniejsze autostrady	
M-1	Budapeszt – Győr – Mosonmagyaróvár
M-3	Budapeszt – Gyöngyös – Füzesabony
M-5	Budapeszt – Kecskemét – Szeged
M-7	Budapeszt – Balatonkeresztúr
M-15	Hegyeshalom – Rajka
przedsiębiorstwa taksówkowe	Budataxi, City Taxi, Fotami, Radiotami
Międzynarodowa Linia Autobusowa	VOLÁNBUSZ (Kraków – Budapeszt)
kierunki kursów autobusowych	Anglia, Austria, Belgia, Dania, Francja
największe lotniska	FERIHEGY, DEBRECEN, SARMELLEK
położenie	16 km na południowy wschód od centrum
największa linia Lotnicza	MALEV (Warszawa i Kraków – Budapeszt)
istnienie na rynku	od 1946 roku
główne kierunki lotów	Europa, Azja, Bliski Wschód, Ameryka Pn
wielkość obsługi pasażerów	8 266 700 osób (dane z 2006)
liczba operacji lotniczych	126 947

Źródło: serwis internetowy: <http://www.wegry.info.pl/info.php>, 23 listopada 2007;

<http://www.magyarorszag.hu/english/abouthungary/data/tourism/transport>, 23 listopada 2007, a także http://pl.wikipedia.org/wiki/Port_lotniczy_Budapeszt-Ferihegy, 23 listopada 2007

Generalnie rzecz biorąc dojazd na Węgry jest stosunkowo tani i szybki, gdyż państwo to leży w niewielkiej odległości od Polski. Jeśli chodzi o połączenia kolejowe, warto dodać, że regularnie z Warszawy wyruszają codziennie 2 pociągi: pociąg Eurocity POLONIA kursujący na trasie: Warszawa – Budapeszt oraz pośpieszny BATORY kursujący podobnie. Z Krakowa

wyrusza do stolicy Węgier pociąg pośpieszny CRACOVIA kursujący także codziennie. Podobnie można się dostać na Węgry samolotem, bowiem regularne połączenia z Warszawy (oraz z Katowic, Wrocławia, Rzeszowa, Gdańska z przesiadką w Warszawie) do Budapesztu obsługują linie lotnicze LOT, a także WizzAir. Jeśli mówimy o węgierskich liniach lotniczych, funkcjonuje tutaj linia MALEV, która prowadzi wyloty z Polski jedynie z tychże dwóch miast: Warszawy i Krakowa³³. W sumie to jego samoloty latają do blisko 38 miast w ponad 20 krajach Europy i na świecie. Międzynarodowym Portem Lotniczym jest lotnisko Ferihegy w Budapeszcie. Podzielone jest na dwa terminale: terminal 2A odprawia i przyjmuje samoloty Malév'u, natomiast 2B - pozostałych przewoźników lotniczych. Tak poza tym, ciekawostką może być fakt, iż MALEV to jeden z najważniejszych niemalże operatorów lotniczych w Centralnej i Wschodniej Europie, który to został ogłoszony najlepszym przewoźnikiem Europy Wschodniej w 2006 roku.

Tab.15. Przewóz pasażerów wybranymi środkami transportu w %:

Kategoria środka transportu	1995	2000	2006
pociąg	41.3	38.2	31.4
autokar	46.8	47.7	38.6
statek	0.2	0.2	0.1
samolot	11.7	13.9	29.9

źródło: własne opracowanie i tłumaczenie na podstawie Hungarian Central Statistical Office published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.30; serwis internetowy: www.ksh.hu, 23 listopada 2007

Jak wynika z powyższej tabeli, w ciągu ostatnich 10 lat zmieniły się na Węgrzech proporcje w wykorzystaniu środków transportu. Jeśli chodzi o transport kolejowy i drogowy to liczba pasażerów, wybierających ten sposób podróżowania, znacznie uległa redukcji (około 10% mniej) na rzecz podróżowania samolotem. W ciągu tych 10 lat rola transportu lotniczego niewątpliwie wzrosła, czego dowodem może być fakt, iż tylko w ubiegłym roku węgierskie linie lotnicze MALEV zostały ogłoszone najlepszym przewoźnikiem Europy Wschodniej. Tak jak uczestnictwo podróżujących w transporcie kolejowym i drogowym zmalało o około 10%, tak jednocześnie w lotnictwie wzrosło o grubo ponad 100%. Z kolei zaś proporcje podróżowania statkiem nie uległy specjalnym zmianom. Droga morska stanowi bowiem wciąż najrzadziej wybierany sposób podróżowania, co wynika z długości trwania tej podróży.

³³ Przewodnik turystyczny po Węgrzech, Wydawnictwo Pascal, Bielsko – Biała 2006, s.55-56. Zobacz także serwis internetowy: www.esky.pl, 23 listopada 2007

3. Warunki korzystne dla rozwoju turystyki węgierskiej

3.1. Przyrodnicze i kulturowe warunki rozwoju

Jeśli chodzi o atrakcje przyrodnicze na terenie Węgier, to wcale ich nie brakuje i na ich temat można by pisać bez końca. Kraj ten posiada bowiem liczne regiony typowo turystyczne i geograficzne, które sprzyjają rozwojowi infrastruktury turystycznej. I tak na przykład do takich najbardziej znanych należą: stolica Budapeszt z najbliższymi okolicami, Wielka Nizina Węgierska, Mała Nizina Węgierska, Kraje Zadunajskie, Pogórze Północne oraz Jezioro Balaton i Jezioro Cisa. Budapeszt i jego okolice są bez wątpienia najbardziej znanym zakątkiem Węgier, to tu właśnie przyjeżdża najwięcej turystów. Budapeszt - do tej nazwy węgierskiej stolicy przywykła większość z nas i większość turystów odwiedzających ten kraj. I nawet jeśli znamy jego drugie określenie: „Perła Dunaju”, niewielu z nich zdaje sobie sprawę z jego trafności. Lecz gdy sami staniemy w końcu na Zamkowym Wzgórzu i spróbujemy ogarnąć wzrokiem jego wspaniałe budowle, majestatyczne mosty i rozchodzące się promieniście aleje, jasnym staje się, że to najpiękniejsze miasto naszego kontynentu³⁴. Wzgórze to jest jednocześnie najbardziej reprezentacyjnym i urokliwym miejscem. To tutaj właśnie znajduje się najstarsza część miasta i Zamek Królewski, a układ ulic i zabudowa zachowała swój pierwotny charakter. Dziś jeszcze podziwiać można gotyckie łuki kamienic i średniowieczne rzeźby, ukryte na patiach i w pasażach barokowych w większości kamienic. Budapeszt od czasów średniowiecza nazywany jest Wodnym Miastem – Víziváros, które to przez cały rok pozostaje miastem obfitującym w niezliczone mnóstwo wydarzeń kulturalnych,

zdjęcie 3 – Parlament w Budapeszcie

i wystawienniczych najwyższej rangi. Mówi się, że jest on także jedyną europejską stolicą, która jest też ogromnym uzdrowiskiem termalnym, posiada oficjalny status ośrodka leczniczego nadany mu przez Międzynarodowy Kongres Uzdrawisk w 1934 roku. Podsumowując więc

³⁴ Zobacz link do strony internetowej:

http://www.budapest.infinity.waw.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=category§ionid=4&id=17&Itemid=31, 23 listopada 2007

Budapeszt zachwyca malowniczym położeniem, bogactwem swych zabytków, kusi niezwykle wielkomięską atmosferą przeplatającą się z dyskretnym urokiem spokoju prowincji. Nie sam Budapeszt posiada niezliczone atrakcje przyrodnicze czy kulturowe, które są podstawą do uprawiania różnych form turystyki. Ogólnie Węgry jako cały kraj są idealnym miejscem do uprawiania czynnego wypoczynku. Można by się wybrać na wycieczkę rowerową po różnego rodzaju malowniczych drogach na południu, północy i zachodzie kraju. Są tutaj również bardzo korzystne warunki do uprawiania jeździectwa po puszcze oraz kajakarstwa po Dunaju albo w obrębie rzeki Cisy i Keresz. Turyści mogą popływać w Balatonie, jeziorach, rzekach i setkach basenów. Miłośnicy żeglowania powinni się udać nad Balaton czy jezioro Tisza.

Z przyrodniczych warunków sprzyjających rozwojowi turystyki na terenie Węgier nie sposób pominąć kąpielisk termalnych. Na Węgrzech tryska około 135 źródeł termalnych

zdjęcie 4 - kąpielisko

i leczniczych. Są to raczej źródła gorące, które powstały w wyniku głębokich odwiertów w poszukiwaniu ropy naftowej, prowadzonych jeszcze na początku XX wieku, co w gruncie rzeczy zapoczątkowało tym, że Węgry dorobiły się innego bogactwa, za to sprzyjającego rozwojowi turystyki leczniczej. Termy węgierskie znajdują się obecnie albo w zamkniętym pomieszczeniu, zazwyczaj ogromnym zabytkowym budynku, albo też na otwartym powietrzu³⁵. Te jedyne w swoim rodzaju, niepowtarzalne z pewnością, monumentalne i zabytkowe termy należące do jednych z największych tego typu

obiektów w Europie stanowią dużą atrakcję Budapesztu.

Położenie Budapesztu w kraju oraz położenie samego kraju w takim punkcie europejskim, stwarza bardzo dogodne warunki uprawiania turystyki. Z racji tego, że leżą one w północnej części Niziny Środkowodunajskiej, od północy otoczone są pasmami karpackimi i alpejskimi, co umożliwia uprawianie turystyki górskiej i wspinaczki wysokogórskiej. Podobnie zresztą Kraje Zadunajskie obfitujące w jaskinie krasowe, źródła i formacje gór Mecsek są świetnym miejscem do uprawiania określonych form turystyki i jaskinioznawstwa.

Walory kulturowe jednak też zasadniczo wpływają na rozwój turystyki na tym terenie. Nizina Węgierska obfituje chyba w największą ilość zabytków i monumentów, z czego niewątpliwie na uwagę zasługuje kolekcja dzwonów oraz dzwonnica Harangház. Na terenie

³⁵ Przewodnik turystyczny po Węgrzech. Wydawnictwo Pascal, Bielsko – Biała 2006, s.20-21, 71-72

Węgier Północnych znajduje się urokliwy pałac Palótaszálló z wiszącymi ogrodami, a także dwudziestometrowy wodospad o dość egzotycznej nazwie Alsó-vizesés. W okolicach południowego brzegu Balatonu na uwagę zasługuje także miasto Siófok, a w nim wieża ciśnień i kościół ewangelicki. W samym Budapeszcie interesująca jest Statua Wolności oraz Cytadela z kilkunastometrowymi murami. Generalnie rzecz ujmując, Węgry obfitują w niezliczone mnóstwo walorów przyrodniczych i antropogenicznych, których nie sposób wymienić w mojej pracy. Oto niektóre z nich:

Zdjęcie 5 – skansen na północy

zdjęcie 6 – Statua Wolności

Zdjęcie 7 – kościół ewangelicki

zdjęcie 8 – świątynia w Debreczynie

3.2. Regiony koncentracji ruchu turystycznego

Ruch turystyczny koncentruje się na Węgrzech tam, gdzie zgromadzonych jest najwięcej atrakcji godnych zobaczenia. Na terenie Węgier tych atrakcji nie brakuje. I tak na najwięcej turystów zagranicznych koncentruje się w Budapeszcie oraz jego okolicach, czyli miastach położonych w zakolu Dunaju: Szentendre, Wyszehrad i Esztergom. Natomiast w okolicach Północnych Węgier turystów przyciągają takie miasta jak: Mátraalja – największy winiarski region, dalej Miskolc, Eger, Tokaj. Północna część Wielkiej Niziny Węgierskiej na uwagę zasługuje ze względu na zabytkowe miasta jak: Debreczyn, Szolnok, Nyíregyháza, Tiszafüred, które to miasta cieszą się ogromną popularnością wśród turystów. Niezliczone jednak mnóstwo turystów koncentruje się z reguły nad Jeziorem Cisa oraz Jeziorem Balaton, zwłaszcza w sezonie letnim i upalnym. Nizina Węgierska w swej części południowej gromadzi turystów głównie w takich miastach jak: Segedyn – nazywane miastem „światła słonecznego”, Baja oraz wiosce Hajos, która to jest architektonicznym kuriozum słynnym niemal w całej Europie. Historyczne miasto Pécs koncentruje turystów ze względu na swoją zabudowę architektoniczną, podobnie jak miasto Gemenc oraz Keszthely. Pod względem przyrodniczym ciekawe są także okolice Balatonu, które obfitują w niezliczone mnóstwo parków krajobrazowych. W regionie Środkowej i Zachodniej Krainy Zadunajskiej turyści gromadzą się głównie w: Győr – nazywane „miastem rzek” oraz Sopron – miasto otoczone winnicami. Inne miejscowości typowo turystyczne to m.in.: Balatonfenyves, Balatonfüred, Héviz, Siofok, Hajduszoboszlo, Zalakaros. Podsumowując, Węgry oferują bardzo wiele miejsc, gdzie aktywnie można spędzać czas. Nic więc dziwnego, że turystów na tym terenie nigdy nie brakowało. Turyści najliczniej gromadzą się nad kąpieliskami termalnymi i największymi jeziorami kraju: Balatonem, Jeziorem Cisa i Velencei. Jeziora i rzeki są bardzo atrakcyjnymi miejscami dla miłośników sportów wodnych i amatorów wędkarstwa. W wielu węgierskich miejscowościach znajdują się stadniny konne, oferujące zorganizowane przejażdżki powozem i na końskim grzbiecie. Pagórkowata, północna część kraju jest doskonała dla rowerzystów i miłośników pieszych wędrówek. Odpowiednie warunki do uprawiania sportów wodnych są wzdłuż całego Dunaju. Są tam przystanie dla łodzi, kajaków i motorówek. Do jazdy na skuterach wodnych odpowiedni jest ráckeveński odcinek Dunaju w pobliżu Dunaharaszti oraz wody Jeziora Cisa. Jezioro Balaton jest doskonałym miejscem do żeglowania i uprawiania windsurfingu. Natomiast miłośnicy golfa mają na Węgrzech do własnej dyspozycji dwa pola golfowe w Budapeszcie oraz dziewięć na prowincji. Ciekawie jest położone na wyspie na Dunaju pole golfowe w Kisoroszi, skupiające najliczniejszą grupę.

3.3. Węgierskie święta narodowe i kulinaria

Tab.16. Węgierskie święta państwowe i dni obchodzone uroczyście:

Oficjalna nazwa święta	Nazwa węgierska	Kiedy przypada?
ŚWIĘTA PAŃSTWOWE		
Nowy Rok	Újév	1 stycznia
Święto Narodowe (rocznica wybuchu powstania węgierskiego w Peszcie)	Nemzeti ünnep	15 marca
Święto Pracy	A Munka ünnepe	1 maja
Święto Króla Stefana (założenie państwa węgierskiego i przyjęcie chrześcijaństwa)	Szent István ünnepe	20 sierpnia
Święto Republiki (rocznica wybuchu powstania i proklamowania republiki)	Nemzeti ünnep	23 października
Święto Zmarłych	Mindenszentek	1 listopada
Wigilia z Bożym Narodzeniem	Karácsony	24 – 26 grudnia
ŚWIĘTA RUCHOME		
Niedziela Wielkanocna	Húsvétvasárnap	—
Poniedziałek Wielkanocny	Húsvéthétfő	—
Zielone Świątki	Pünkösd	—
DNI OBCHODZONE UROCZYŚCIE NIE BĘDĄCE ŚWIĘTAMI PAŃSTWOWYMI		
Mikołajki	Télapó, Mikulás	6 grudnia
Sylwester	Szilveszter	31 grudnia

Źródło: <http://www.budapest.infinity.waw.pl/informacje/infowswi.html>, 24 listopada 2007,
<http://www.odyssei.com/pl/culture/event/wegry.php>, 24 listopada 2007,
http://www.budapest.infinity.waw.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=423&Itemid=40, 24 listopada 2007

Tab.17. Dni wolne od pracy w zależności od profesji:

Rodzaj instytucji	Dni robocze	Dzień wolny
Urzędy państwowe Instytucje bankowe	pon-czw: 9.00-16.00 piątek: 9.00-13.00	sobota niedziela
Sklepy	pon-pt: 10.00-18.00 czw: 10.00-19.00 sob: 9.00-13.00	niedziela
Centra handlowe	pon-pt: 7.00-20.00 sob: 7.00-13.00	niedziela
Muzea i skanseny	pon-pt: 10.00-18.00	poniedziałek

źródło: na podstawie Przewodnika turystycznego po Węgrzech. Wydawnictwo Pascal, Bielsko – Biała 2006

Tab.18. Wykaz najsłynniejszych corocznych imprez cyklicznych:

Rodzaj imprezy cyklicznej	Termin przypadania
Budapesztański Festiwal Wiosenny	marzec – kwiecień
Dni Jeździeckie w Hortobágy	II połowa czerwca
Sopronskie Dni Muzyki Dawnej	II połowa czerwca
Festiwal Letni w Budapeszcie	II połowa czerwca
Letni Festiwal Kulturalny w Győr	czerwiec - lipiec
Festiwal Panoński w Pécs	lipiec - sierpień
Letni Festiwal w Szentendre	lipiec
Festiwal Teatrów Ulicznych w Kőszeg	lipiec
Międzynarodowy Turniej Tańca w Szombathely	lipiec
Spotkania Jazzowe w Debrecen	lipiec
Multikulturalny Festiwal Otwarty w Szeged	lipiec – sierpień
Grand Prix Węgier w wyścigach Formuły I	lipiec - sierpień
EuroWoodstock albo Pepsi Island w Budapeszcie	sierpień
Wyścigi Formuły I na torze Hungaroring	sierpień
Winobranie w Eger	wrzesień
Międzynarodowy Budapeszteński Festiwal Wina	wrzesień
Budapeszteński Jesienny Festiwal Artystyczny	wrzesień - październik
Jarmark Świąteczny	grudzień

Źródło: http://www.budapest.infinity.waw.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=423&Itemid=40, 24 listopada 2007 oraz Przewodnik turytyczny po Węgrzech. Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biała 2006, s.87.

Generalnie rzecz biorąc święta węgierskie nie różnią się bardzo od polskich świąt, ale z pewnością na Węgrzech organizowanych jest więcej imprez cyklicznych i festiwali. Nawet w terminie i przebiegu poszczególnych świąt nie ma znaczących różnic. Każdy kraj obchodzi swoje własne święto narodowe i w przypadku Węgier jest to 15 marca. 15 marca - Święto Narodowe - Nemzeti ünnep - zwane również dniem marcowej młodzieży. Upamiętnia rozpoczęcie rewolucji 1848r. Odbývają się liczne uroczystości państwowe mające upamiętnić krew bohaterów, którzy zginęli w walkach o wolność. Tradycyjnie w tym dniu Węgrzy noszą trójkolorową kokardkę w barwach narodowych przypiętą do piersi.

Niedziela Wielkanocna - Húsvétvasárnap i Poniedziałek Wielkanocny - Húsvéthétfő to święto ruchome. W przypadku protestantów obowiązuje również wolny od pracy Wielki Piątek. Na Węgrzech istnieje tradycja Lanego Poniedziałku, lecz polewanie panien wodą kultywuje się wyłącznie na wsiach. W miastach panowie jedynie pokrapiają panie odrobiną perfum lub wody kolońskiej i proszą o pozwolenie na powiedzenie wierszyka wielkanocnego. W zamian tradycja nakazuje podarować im pisanek (współcześnie jej rolę pełni najczęściej jajko z czekolady). Ponadto Zajączek obdarowuje węgierskie dzieci słodyczkami, które niekiedy lubi ukrywać w domu lub ogródku i które trzeba samemu odnaleźć. Tradycyjnym daniem madziarskim okresu Wielkanocy jest natomiast gotowana lub pieczona szynka.

1 maja to Międzynarodowe Święto Pracy - a munka ünnepe i jednocześnie uroczyscie obchodzona rocznica wstąpienia Węgier do Unii Europejskiej. Zielone Świątki (Pünkösd) podobnie jak w Polsce - święto ruchome. 20 sierpnia, czyli dzień świętego Stefana to z kolei uroczyscie obchodzona rocznica założenia państwa węgierskiego. W dniu świętego Stefana w całym kraju odbywają się uroczyste mityngi sportowe, pochody i parady. Jest to jednocześnie dzień rozpoczęcia węgierskich dożynek. Z tego powodu w wielu miejscach mają miejsce targi rzemiosła i sztuki ludowej, z których największy organizowany jest na zamku w Budzie. W tym dniu w Debrecen z kolei obchodzi się święto kwiatów, a w Hortobágy przy dziewięcioprzęsłowym moście odbywa się wielki jarmark, połączony z ludową zabawą. Obchody kończą się zazwyczaj pięknym pokazem sztucznych ogni.

23 października to święto narodowe, Dzień Republiki, obchodzony uroczyscie od 1989 roku w celu upamiętnienia wybuchu rewolucji 1956 roku. 24 - 26 grudnia to Boże Narodzenie podobnie jak w Polsce, także na Węgrzech istnieje tradycja obdarowywania najbliższych prezentami. W Wigilię komunikacja miejska przestaje działać już koło godziny 15.00 - o tej porze całe rodziny zbierają się wspólnie, by uroczyscie ułożyć podarki pod choinką. Choinkę tradycyjnie dekoruje jedna lub dwie osoby i reszta rodziny może ją zobaczyć dopiero, gdy jest całkiem gotowa, o czym zawiadamia się dzwoniąc małym dzwoneczkiem. Po kolacji śpiewa się kolędy i odpakowuje prezenty. Pierwszy dzień świąt poświęca się na spotkania rodzinne. 31 grudnia – Sylwester - podobnie jak ma to miejsce na całym świecie, również na Węgrzech obchodzi się go niezwykle uroczyscie. Madziarowie bawią się na balach i prywatkach lub imprezach pod gołym niebem, a o północy otwierają szampana i życzą sobie wszystkiego najlepszego. W tym czasie telewizja publiczna emituje hymn państwowy wykonany przed chór narodowy, po którym nadawane jest orędzie prezydenckie do narodu. Węgrzy bawią się do rana i wykorzystują wolny pierwszy dzień stycznia do odpoczynku.

Polska jest jednym z niewielu krajów, w którym obowiązują niezwykle liberalne zwyczaje handlowe. Przyzwyczailiśmy się już do obecności całodobowych hipermarketów oraz do robienia zakupów w niedzielne popołudnia, południa i w dni świąteczne. Niestety Węgry pozostają krajem daleko mniej przyjaznym dla konsumentów niż Polska, o czym świadczą dane przedstawione w tabeli 17. W niedzielę otwarte są tylko największe centra handlowe i supermarkety, zaś w dni świąteczne handel w ogóle zamiera. Nie ma co liczyć na zrobienie przedświątecznych zakupów w wigilijny ranek ani odwiedziny w muzeum w drugi dzień grudniowych świąt. We wszystkie potrzebne rzeczy należy zaopatrzyć się dzień wcześniej! Niestety nie ma również co liczyć na wyjście do kina lub do restauracji - instytucje te w dni świąteczne nie pracują³⁶.

Kuchnia węgierska:

Kuchnia węgierska kojarzy nam się przede wszystkim z dużą ilością ostrej papryki, gulaszem i zupą rybną. Faktycznie, bo to właśnie papryka obok cebuli i pomidorów oraz wołowina i cielęcina stanowiły zawsze podstawę tutejszych tradycyjnych potraw ludowych. Generalnie w tradycji kuchni węgierskiej przeważają danie mięsne (**husetel**) i rybne (**hal**), pożywne zupy, a także rozmaite potrawy z gotowanych warzyw (**fozelek**). Do najbardziej typowych węgierskich dań, bazujących na składnikach roślinnych i przygotowywanych z papryki, cebuli i pomidorów zaliczamy słynne madziarskie **lecsó**, a także **pörkölt, paprikás i tokány**. Dania panierowane (**rántott hús**) są na Węgrzech niezwykle popularne. Madziarzy do tego stopnia uwielbiają chrupiącą powłoczkę, że panierują nie tylko mięso, ale i ryby, chleb oraz warzywa. Najważniejszym daniem panierowanym, obok którego żaden Węgier nie przejdzie obojętnie jest kurczak (**rántott csirke**). Z zup uwielbiają buliony, rosół (**eroleves, tyukleves, husleves**) po obiedzie Węgrzy jadają zwykle bardzo popularny, charakterystyczny, pieczony na oleju placek, stanowiący narodową węgierską przekąskę o nazwie **lángos** oraz bardzo znane węgierskie ciasto, **strucla**. Warto dodać, iż Węgry należą do czołówki państw produkujących wino, a wiele jego marek znanych jest i cenionych na całym świecie. Na terenach węgierskich istnieje całe mnóstwo regionów winiarskich specjalizujących się wyłącznie w uprawianiu winorośli i produkcji wina, na przykład: Ászár Neszmély, Eger, Kunság, Mátra, Mecsek, Tokaj Hegy oraz wiele innych. Na uwagę zasługują tutaj niezwykle popularne wina węgierskie jak: **Tokaj Aszú** czy słynna „Bycza Krew” - **Egri Bikavér**.

³⁶ zobacz serwis internetowy:

http://www.budapest.infinity.waw.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=423&Itemid=40,
24 listopada 2007

4. Analiza węgierskiego rynku turystycznego

4.1. Rynek recepcji turystycznej

Analizą rynku turystycznego Republiki Węgierskiej zajmuje się Węgierski Centralny Urząd Statystyczny (Hungarian Central Statistical Office), dokładniej zaś Departament i Dział do spraw Rozpowszechniania Danych Statystycznych oraz Węgierskie Narodowe Biuro Turystyczne (Hungarian National Tourist Office). Organizacje te publikują dane statystyczne oraz swoje analizy na węgierskich stronach internetowych. Materiały są dostępne albo w języku węgierskich albo też międzynarodowym, angielskim. Obiektem ich zainteresowania jest zarówno rynek recepcji, jak i emisji turystycznej. Badania tych organizacji koncentrują się na liczbie przyjazdów, wyjazdów turystycznych, motywach odbywania podróży, preferowanych obiektach zakwaterowania, preferowanych środków transportu i sposobów podróżowania, długości pobytu, wydatkach związanych z turystyką.

Jak wskazują poniższe tabele turystyka zagraniczna wyjazdowa i przyjazdowa w ciągu ostatnich lat zwiększyła swoją popularność, co za tym idzie, liczba turystów wyjeżdżających poza granice swego kraju nieznacznie wzrosła. To dotyczy krajów zarówno europejskich, jak i Stanów Zjednoczonych czy Kanady. W tej grupie znalazły się również Węgry.

Tab.19. Turyści zagraniczni w poszczególnych krajach i latach (w mln):

Kraj	Lata		
	1999	2004	2006
Francja	30	37	38
Hiszpania	23	27	35
Stany Zjednoczone	23	25	34
Włochy	22	25	26
Austria	14	15	17
Wielka Brytania	12	14	16
Kanada	13	13	13
Czechy i Słowacja	5	5	14
Niemcy	11	13	13
Szwajcaria	9	12	12
W Ę G R Y	9	10	11
Jugosławia	6	7	8
Grecja	5	7	8

źródło: opracowanie własne na podstawie: Tourism highlights [2006]

Tab.20. Największy przyjazdowy ruch turystyczny (2004 – 2006):

Kraj	Liczba turystów (mln)	Udział w światowych przyjazdach (%)
Francja	66,8	10,9
Stany Zjednoczone	49,0	8,0
Hiszpania	43,4	7,0
Włochy	34,1	5,6
Wielka Brytania	26,1	4,3
Chiny	19,6	3,2
Meksyk	18,7	3,0
Kanada	17,6	2,9
Czechy	17,4	2,8
W Ę G R Y	17,2	2,8
Austria	16,6	2,7
Niemcy	15,8	2,6
Rosja	15,0	2,5
Szwajcaria	11,1	1,8
Razem	39,2	64,0
Świat	613,1	100,0

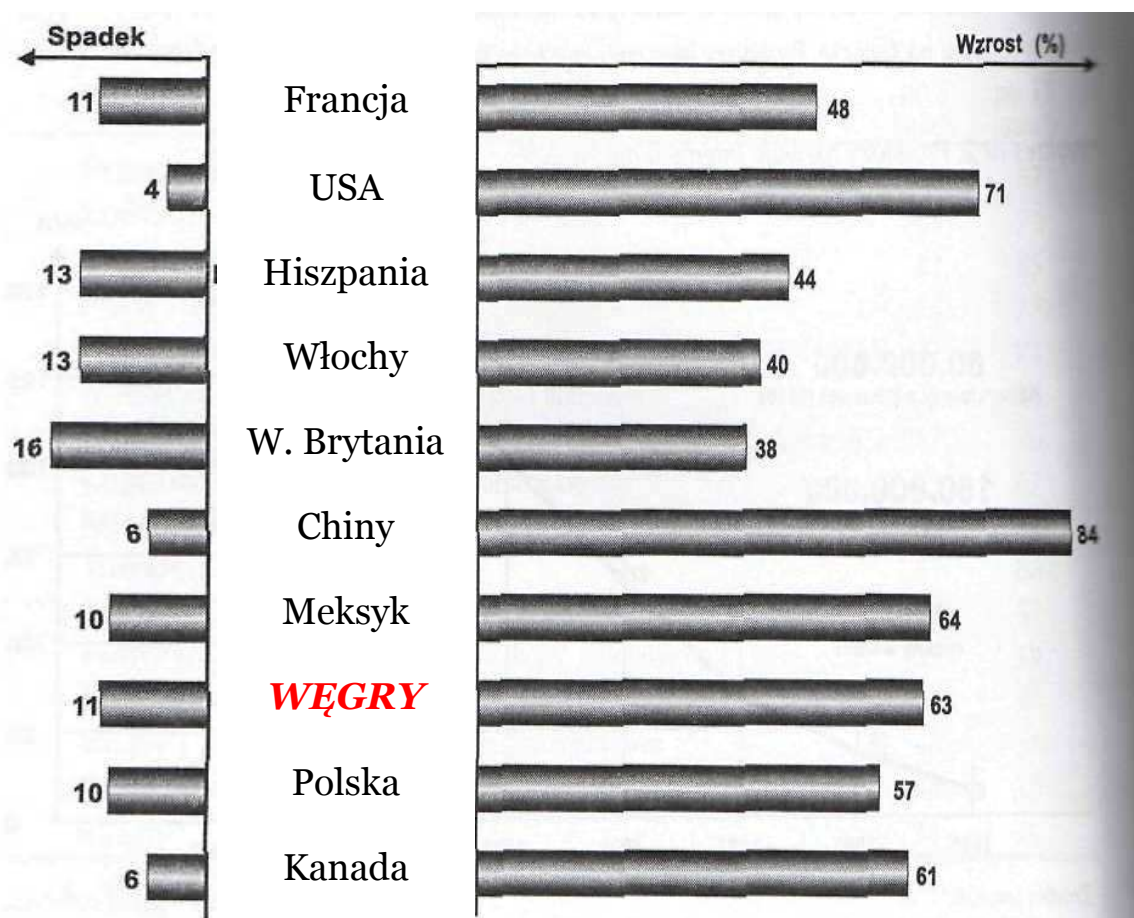
źródło: opracowanie własne na podstawie: Tourism highlights [2006]

Niżej umieszczone prognozy ekspertów, dotyczące rozwoju turystycznych przyjazdów zagranicznych do krajów koncentrujących największą część ruchu turystycznego są próbą udowodnienia, że w najbliższym czasie liczba przyjazdów będzie nadal wzrastała. Dotyczy to krajów wymienionych niżej, a uważanych za największe kraje recepcyjne. I tak na przykład wzrost przyjazdów na Węgry przewiduje blisko 63% badanych ekspertów, ewentualny spadek rozwoju turystyki zaledwie 11% ekspertów. Republika Węgierska, jako jeden z ważniejszych krajów, koncentrujących największą część międzynarodowego ruchu turystycznego, stanowi obecnie 2,8% udziału we wszystkich przyjazdach światowych (tabela powyżej).

Celem porównania, dodam, że prognozy wysunięte dla Polski okazują się bardzo zbliżone do prognoz wysuniętych dla Węgier. Tutaj wzrost liczby turystów przyjeżdżających do naszego kraju szacowało blisko 57% badanych ekspertów. Spadek zaś szacowało jedynie 10% ekspertów. Generalnie w krajach Europy Zachodniej, a także w odległych Chinach czy Stanach Zjednoczonych prognozuje się intensywny wzrost liczby turystów zza granicy, a co za tym idzie, jeszcze bardziej intensywny rozwój infrastruktury tychże krajów.

Wykres 6 zamieszczony poniżej prezentuje prognozy rozwoju przyjazdów turystycznych do krajów koncentrujących największą część międzynarodowego ruchu turystycznego.

Wykres 6. Prognozy przyjazdów turystycznych do krajów recepcyjnych:

źródło: na podstawie: Future Trends In Tourism – Executive Summary. Presentation Handout by Karl Obermair, AIT, Stockholm, June 1998, s.13

Wielkości i kierunki przyjazdów turystów zagranicznych na Węgry przedstawia tabela poniżej, z której wynika, że do republiki najczęściej i najwięcej przyjeżdżają Europejczycy. Liczba turystów europejskich osiągała wartość trochę ponad 30 mln w 2000 roku i z roku na rok systematycznie wzrastała: w 2005 roku osiągnęła wartość prawie 38 mln turystów, zaś w roku ubiegłym już blisko 40 mln. Według danych Węgierskiego Urzędu Statystycznego, w 2006 roku na Węgry najwięcej turystów przyjechało z Rumunii, Austrii, Słowacji, Niemiec oraz Szwajcarii. Rumunia pod tym względem stoi na 1 miejscu, ponieważ nigdzie indziej nie odnotowano takiej rekordowej liczby przyjazdów turystycznych – 8 mln 651 tys. łącznie. Na drugim miejscu plasują się Słowacja i Szwajcaria z liczbą 7 mln 968 tys. W dalszej zaś kolejności Austria, z której do Węgier wyjechało 6 mln 088 tys. turystów i Niemcy z liczbą wyjazdów 3 mln 222 tys. Najmniej zaś turystów przybyło z Danii, Belgii, Francji, Rosji oraz Szwecji. I tak z Danii przyjechało blisko 81 000 turystów, z Belgii 149 000 turystów, z Francji natomiast 124 000 podróżnych, a z Rosji 108 000 podróżujących.

Tab.21. Kraj pochodzenia i liczba turystów odwiedzających Węgry:

Przyjazdy na Węgry	2000 rok	2005 rok	2006 rok
	dane w mln		
Kraje Europy razem:	30 324	37 649	40 008
W tym:			
Austria	5 139	5 600	6 088
Belgia	79	137	149
Bułgaria	395	1019	986
Chorwacja	3 304	1 195	1 307
Czechy	352	845	978
Dania	58	97	81
Finlandia	88	76	368
Francja	188	375	124
Niemcy	2 949	3 199	3 222
Grecja	88	123	1 307
Włochy	401	689	702
Niderlandy	233	325	361
Norwegia	37	65	3 222
Polska	643	1 176	1 303
Rumunia	4 661	7 445	8 651
Rosja	125	91	108
Serbia i Jugosławia	2 908	3 229	3 315
Słowacja	3 921	7 322	7 968
Słowenia	733	729	731
Hiszpania	76	139	250
Szwecja	127	167	174
Szwajcaria	131	239	7 968
Ukraina	2 483	2 387	1 874
Wielka Brytania	212	405	361
Z innych kontynentów razem:	817	906	955
W tym:			
Japonia	100	108	100
Kanada	62	78	85
Stany Zjednoczone	356	369	368
Ogółem:	31 141	38 555	40 963

źródło: opracowanie własne na podstawie Sectors of Economy, Hungarian Central Statistical Office, published by the Dissemination Department of HCSO, 2007. Hungary in Figures, 2006, s.31. Zobacz także: Statistical Pocket Book of Hungary, 2006, s.114

Tab.22. Kraje o największym i najmniejszym udziale w przyjazdach turystycznych na Węgry w 2006 roku w %:

Nazwa kraju	udział w przyjazdach na Węgry
największy udział	
Rumunia	21,1%
Słowacja i Szwajcaria	19,4%
Austria	14,8%
Niemcy	7,9%
najmniejszy udział	
Belgia	0,4%
Francja	0,3%
Dania i Rosja	0,2%

Źródło: obliczenia samodzielne na podstawie tabeli powyżej (tabeli 21)

Łącznie około 1,7 mln turystów zagranicznych przyjechało na Węgry w sprawach biznesowych w 2006 r. 43,7 tys. krajowych oraz 19,5 tys. gości zagranicznych uczestniczyło w kongresach biznesowych i konferencjach w 2005 roku, czego rezultatem jest odnotowanie 40,2 tys. krajowych i 56,3 tys. zagranicznych noclegów. W 2006 roku do dyspozycji gości było około 1800 pokoi konferencyjnych, które łącznie pomieściły blisko 126 tysięcy osób.

Tab.23. Najczęściej odwiedzane regiony turystyczne Węgier w 2006 r:

Węgierski region turystyczny	Liczba w mln	udział w %
Budapeszt	3 546	38.0
Okolice Dunaju	250	2.7
Północna Wielka Nizina Węgierska	455	4.9
Zachodni Kraj Zadunajski	2 121	22.9
Węgry Północne	430	4.6
Jezioro Balaton	1 311	14.2
Jezioro Tisza	129	1.4
Środkowy Kraj Zadunajski	890	9.6
Południowa Wielkiej Niziny Węgierskiej	453	4.9
Południowy Kraj Zadunajski	496	5.4

źródło: tłumaczenie i opracowanie własne na podstawie Statistical Pocket Book of Hungary, 2006, s. 115

Największą popularnością wśród turystów zagranicznych cieszy się Budapeszt oraz Balaton.

Tab.24. Wielkość przyjazdów na Węgry wg rodzaju zakwaterowania i motywów podróży w I połowie 2007 r. w %:

Rodzaj zakwaterowania	Główne cele i motywy podróży na Węgry				
	Czas wolny	Odnowa biologiczna	Konferencje i kongresy	biznes	ogółem %
hotele	67	12	12	22	100
W tym:					
pięciogwiazdkowe	47	6	22	30	100
czterogwiazdkowe	67	16	13	20	100
trzygwiazdkowe	71	11	8	21	100
dwugwiazdkowe	65	7	10	26	100
jednogwiazdkowe	72	6	3	25	100
ośrodki SPA	85	39	9	6	100
ośrodki Wellness	73	22	18	9	100
apartamenty	62	4	13	25	100
pensjonaty	65	7	5	30	100
schroniska turystyczne	84	2	5	11	100
schroniska młodzieżowe	92	2	3	6	100
dom parterowy	91	11	1	8	100
pola campingowe	100	16	0	0	100
średnio	71	11	9	20	100

źródło: własne opracowanie i tłumaczenie na podstawie Hungarian Central Statistical Office 2007. Ponadto strona internetowa: www.ksh.hu; 25 listopada 2007

Tab.25. Wielkość przyjazdów na Węgry wg rodzaju zakwaterowania i sposobu rezerwacji podróży w I połowie 2007 r. w %:

Rodzaj zakwaterowania	Tryb i sposób dokonywania rezerwacji				
	prywatnie	Internet	biuro podróży	u touroperatora	ogółem %
hotele					
W tym:					
pięciogwiazdkowe	54	19	16	30	100
czterogwiazdkowe	59	20	18	23	100
trzygwiazdkowe	69	21	17	14	100
dwugwiazdkowe	78	19	14	8	100
jednogwiazdkowe	88	19	8	3	100
ośrodki SPA	65	19	11	24	100
ośrodki Wellness	69	26	18	13	100
apartamenty	62	16	20	18	100

pensjonaty	92	21	5	3	100
schroniska turystyczne	96	18	3	1	100
schroniska młodzieżowe	89	25	7	3	100
dom parterowy	90	20	6	4	100
pola campingowe	96	18	1	3	100
Razem	73	20	13	14	100

źródło: własne opracowanie i tłumaczenie na podstawie Hungarian Central Statistical Office 2007. Ponadto strona internetowa: www.ksh.hu; 25 listopada 2007

4.2. Rynek emisji turystycznej

Jeżeli chodzi o wyjazdy zagraniczne mieszkańców republiki węgierskiej ogólna liczba wyjazdów w 2000 roku wyniosła 11 mln 065 tysięcy, co stanowiło wówczas 1,8% udziału w ogólnych wyjazdach światowych. Dla porównania podam, że w roku 2005 wyjeżdżających za granicę Węgrów było już więcej – około 18 mln 622 tysięcy, co stanowiło 3,1% udziału światowych wyjazdów, a w roku 2006 ich liczbę określa się na 17 mln 612 tys i jest to 2,8% udziału światowych wyjazdów. W ciągu ostatnich 5 lat odnotowano, iż mieszkańcy Węgier najczęściej wyjeżdżali do Austrii (jedynie w 2006 roku ich liczba osiągnęła 6 mln 816 tys, co stanowi aż 38,7% wszystkich wyjazdów z kraju), również do Rumunii i Słowacji. Wielkość wyjazdów do Rumunii w ubiegłym roku określa się na 1 mln 793 tys (stanowi to około 10,2% ogółu) natomiast na Słowację 4 mln 751 tys (27% ogółu wyjeżdżających)³⁷.

Tab.26. Wyjazdy zagraniczne Węgrów wg przekroczeń granicy w mln:

Przekroczenia granicy z krajami:	2000	2005	2006
Austria	5 043	6 132	6 816
Słowenia	371	603	589
Chorwacja	704	701	721
Serbia^{a)}	622	766	764
Rumunia	1 416	2 238	1 793
Ukraina	379	1 824	825
Słowacja	1 731	5 128	4 751
wyjazdy poza Budapeszt	797	1 211	1 324
Tymczasowa obsługa małych lotnisk	2	18	28
Razem:	11 065	18 622	17 612

a) Jugosławia do 2002

źródło: opracowanie własne na podstawie Statistical Pocket Book of Hungary, 2006, s.115

³⁷ Szacunkowe dane na podstawie Statistical Pocket Book of Hungary, 2006, s. 115

Tab.27. Wyjazdy zagraniczne Węgrów wg kontynentów w 2006 roku³⁸:

wyjazd na kontynent	Liczba turystów (w mln)	Łączne wydatki (w mln HUF)
Europa	5 906	380 764
Azja	72	20 539
Afryka	76	18 584
Ameryka	44	45 094
Australia	5	2 730
Razem wszystkich	6 167	467 712
Kraje blisko sąsiadujące	3 264	100 554

źródło: opracowanie własne na podstawie Statistical Pocket Book of Hungary, 2006, s.117

Najwięcej Węgrów emigruje do krajów europejskich, najmniej zaś do Australii.

Tab.28. Wyjazdy zagraniczne Węgrów wg motywów podróży w 2006 r.³⁹

Motywacje i cele wyjazdów zagranicznych	Liczba turystów w %	Odsetek spędzonych dni
Wakacje, sport, rekreacja ruchowa	39.3	33.2
Odwiedziny krewnych i znajomych	30.7	23.7
Opieka medyczna, leczenie	0.3	0.2
Kongresy i konferencje	0.2	0.1
Udział w spotkaniach służbowych	2.4	1.4
Wystawy, targi, ekspozycje	7.9	4.6
Wydarzenia kulturalne	3.1	1.7
Wyjazdy w celach religijnych	0.1	0.0
Zakupy	0.9	0.4
Nauka i edukacja	1.8	0.7
Kursy i szkolenia zawodowe	1.3	5.2
Praca	9.8	27.0
Pozostałe	2.2	1.7
Razem wszystkich	100.0	100.0

źródło: opracowanie własne na podstawie Statistical Pocket Book of Hungary, 2006, s.117

Mieszkańcy Węgier wyjeżdżają za granicę głównie w celach wypoczynkowych - dla sportu, rekreacji ruchowej czy na wakacje letnie. W tej grupie odpoczywających znajduje się blisko 39,3% ogółu Węgrów opuszczających kraj, co stanowi 33,2% łącznych dni spędzonych za granicą. Niewiele mniej wyjeżdża do rodziny i znajomych – 30,7% i wykorzystuje 23,7% dni spędzonych przez Węgrów za granicą. Najmniejszy jednak odsetek Węgrów preferuje

³⁸ dotyczy turystów przebywających za granicą dłużej niż 1 dzień.

³⁹ j.w.

wyjazdy w celach zarobkowych, edukacyjnych, szkoleniowych, religijnych lub służbowych, czyli na konferencje, kongresy, wystawy etc (tabela 28).

4.3. Turystyka krajowa mieszkańców Węgier

Tab.29. Krajowe wyjazdy Węgrów wg motywów podróży w 2006:

Główny cel podróżowania	Liczba wyjazdów ^{a)}	Długość pobytu ^{b)}	Średnia długość pobytu ^{c)}	Wydatki (mln HUF)
Rekreacja	6 179	25 534	4.1	79 532
Zwiedzanie miast	1 198	5 520	4.6	28 229
Wycieczki piesze	803	4 202	5.2	18 417
Odwiedziny krewnych	10 001	33 401	3.3	54 970
Szkolenia zawodowe	191	905	4.7	3 077
Spa, Wellnes	883	4 271	4.8	27 516
Konferencje	116	341	2.9	1 771
Spotkania służbowe	328	930	2.8	6 698
Sport i kultura	644	2 598	4.0	11 913
Wjazdy religijne	159	559	3.5	1 513
Zakupy	576	2 119	3.7	9 693
Nauka i edukacja	817	4 554	5.6	8 404
Praca	658	3 251	4.9	7 552
Hobby	3 007	12 004	4.0	16 453
Razem wszystkich	26 223	103 437	średnio 3.9	289 687

a) w mln osób

b) w mln dni

c) średnia dni

źródło: tłumaczenie i opracowanie własne na podstawie Sectors of Economy, Hungarian Central Statistical Office, 2007. Zobacz także: Statistical Pocket Book of Hungary, 2006, s.118

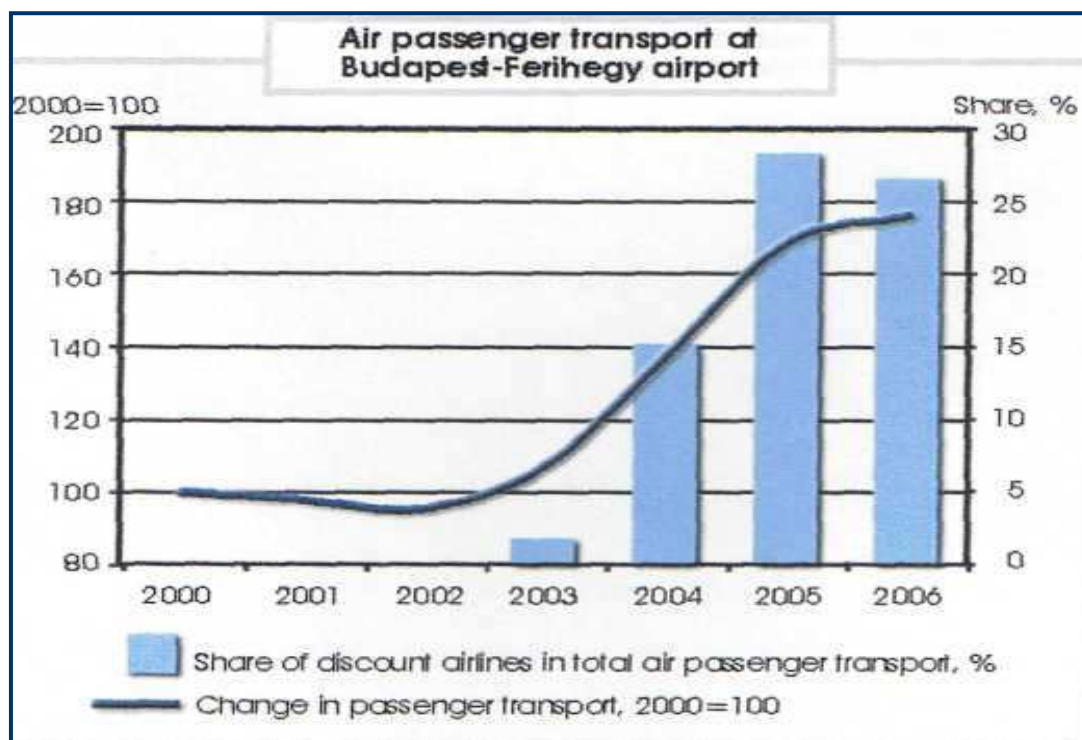
W 2006 roku odnotowano 17 mln 612 tys. zagranicznych wyjazdów turystycznych mieszkańców Węgier, natomiast wyjazdów krajowych około 26 mln 223 tys. Jak podaje tabela powyżej, biorąc pod uwagę kryterium wyboru głównego celu podróżowania, turystyka w obrębie kraju u Węgrów skupia się głównie na wyjazdach w celach typowo rodzinnych. Odwiedziny krewnych i znajomych stanowią bowiem główny procent wszystkich wyjazdów krajowych, około 38,2%, a więc blisko połowę ogółu. Sporo ludności podróżuje również w celach typowo rekreacyjnych i dla uprawiania sportu – 23,6% ogółu turystów krajowych. Niektórzy ludzie traktują turystykę i przemieszczanie się jako prawdziwe hobby, albo też ze względu na indywidualne zainteresowania przemieszczają się w obrębie kraju. Tacy właśnie turyści stanowią 11,5% ogółu podróżujących.

Tab.30. Środki transportu wykorzystywane przez Węgrów w podróży:

Środek transportu	Krajowe	Zagraniczne	Razem w %
samochód	72,6	25,5	68,2
pociąg	13,5	7,8	12,8
autokar	12,3	6,1	11,4
statek	10,4	12,6	10,8
samolot	6,4	57,9	16,7

źródło: na podstawie: Készült a Központi Statisztikai Hivatal Életszínvonal- és munkaügyi statisztikai főosztályának Munkaügyi-statisztikai osztályán (Produced in the Section of Labour Statistics of the Department of Living Standard and Labour Statistics of Hungarian Central Statistical Office 2007).

Należy zwrócić uwagę na to, że o ile w wyjazdach krajowych zdecydowanie dominuje samochód to z kolei ponad połowa wyjazdów zagranicznych była realizowana samolotem. Dostępność komunikacji lotniczej do regionów docelowych z dużych miast węgierskich ma więc istotne i coraz większe znaczenie przy wyborze kierunku wyjazdu. W turystycznych podróżach wypoczynkowych, zarówno krajowych jak i tych zagranicznych w 2006 roku najchętniej i najczęściej wykorzystywanym środkiem transportu nadal był samochód (69,4%), spadło nieco wykorzystanie samolotów (do 10,1%) i pociągów (do 8,6%).

Wykres 7. Zmiany liczby pasażerów lotniczych na przykładzie Ferihegy:

źródło: Hungarian Central Statistical Office 2007. Hungary in Figures 2007, s.30

_____ - udział linii lotniczych w ogólnym pasażerskim transporcie lotniczym w %

_____ - zmiany w transporcie pasażerskim na przestrzeni lat (wzrost znaczenia)

Niewatpliwie na przestrzeni ostatnich kilku lat udział samolotów w podróżach turystycznych Węgrów zwiększył się bardzo znacząco. Udział samolotu w przewozach pasażerskich wynosił w 2006 roku blisko 30%, podczas gdy w roku 2000 było to 14%. W dalszym jednak ciągu ta forma przemieszczania się dominuje w wyjazdach zagranicznych, w krajowych bowiem auto.

Tab.31. Wyjazdy krajowe i zagraniczne wg wydarzeń kulturalnych w I połowie 2007 roku w mln:

Charakter i rodzaj wydarzeń kulturalnych	Ogólna liczba wydarzeń kulturalnych	Przyjazdy turystów		Noclegi udzielone turystom	
		zagraniczne	krajowe	zagraniczne	krajowe
zorganizowane wydarzenia masowe	2 656	41 921	106 359	108 810	190 793
firmowe spotkania	4 262	31 299	74 329	67 924	111 511
W tym wydarzenia i spotkania:					
z wystawami	121	1 119	2 243	2 414	4 153
kulturalne	160	1 812	5 864	4 969	16 185
ekspozycje	66	379	452	746	1 468
motywacyjne	60	6 125	755	12 334	1 330
pozostałe	1 876	7 743	43 053	18 956	95 175
Razem	9 080	89 279	230 812	213 739	416 462

źródło: własne opracowanie i tłumaczenie na podstawie Hungarian Central Statistical Office 2007.
 Ponadto strona internetowa: www.ksh.hu; 26 listopada 2007

4.4. Baza noclegowa i zakwaterowanie

W lipcu 2006 roku na terenie Węgier funkcjonowały 54 hotele i ośrodki odnowy biologicznej SPA oraz 42 ośrodki Wellness, dostarczające łącznie 22,5 tys. miejsc łóżkowych i noclegowych. W wyniku intensywnego popytu krajowego jak i również międzynarodowego, współczynnik ich wykorzystania był znacznie wyższy niż całkowita średnia wykorzystania hoteli. Szwajcarscy, austriaccy, niemieccy i japońscy turyści w największej ilości korzystali z ośrodków wypoczynkowych SPA na Węgrzech, podczas gdy hotele i ośrodki Wellness były wybierane najczęściej przez Maltańczyków, Łotyszów i Austriaków.

Jeżeli chodzi generalnie o bazę hotelową i noclegową, na terenie Węgier istnieje wiele hoteli o bardzo wysokim standardzie – zarówno pięciogwiazdkowych, czterogwiazdkowych jak i trzygwiazdkowych. W samym tylko Budapeszcie zlokalizowanych jest całkiem sporo prestiżowych hoteli tworzących tzw. Naddunajską Sieć Hotelową.

Tab.32. Wybrane hotele na terenie Węgier:

Nazwa hotelu	kategoria
Hilton Budapest	pięciogwiazdkowy
Termal Hotel Margitsziget	czterogwiazdkowy
Termal and Conference Hotel Helia	czterogwiazdkowy
Hotel Gellert Budapest	czterogwiazdkowy
Hotel Astoria	czterogwiazdkowy
Mercure Budapest	czterogwiazdkowy
Hotel Atrium Budapest	czterogwiazdkowy
Radisson SAS Beke Hotel	czterogwiazdkowy
Budapest Sport Arena	czterogwiazdkowy
Hotel Charles Budapest	trzygwiazdkowy
Hotel Erzsebet	trzygwiazdkowy
Hotel Atlas	trzygwiazdkowy
Hotel Stadion	trzygwiazdkowy
Hotel Annabella	trzygwiazdkowy
Hotel Marina	trzygwiazdkowy
Hotel Rába	trzygwiazdkowy

źródło: strona internetowa: <http://www.budapesthotelstart.com/>, 26 listopada 2007 oraz <http://www.danubiushotels.com/en/budapest-hotels>, 26 listopada 2007

Tab.33. Liczba zakwaterowanych turystów zagranicznych w mln:

Kraj	Publiczne kwatery	W tym hotel	Publiczne kwatery	W tym hotel
	2005		2006	
Austria	709	519	690	519
Belgia	149	109	139	99
Chorwacja	68	58	59	44
Czechy	167	118	188	136
Francja	346	303	317	275
Niemcy	3 317	2 357	2 762	1 969
Włochy	595	541	511	460
Niderlandy	396	175	336	147
Polska	256	143	269	152
Rumunia	221	151	241	176
Rosja	182	153	237	202
Serbia	95	80	66	55
Słowacja	100	56	101	57
Słowenia	35	30	33	27
Szwecja	184	164	171	152
Szwajcaria	209	177	176	149
Ukraina	128	102	146	121
Anglia	822	769	715	660

Kanada	54	47	60	53
Japonia	255	246	210	199
USA	507	478	534	502
Razem	10 779	8 465	9 833	7 767

źródło: opracowanie własne na podstawie Statistical Pocket Book of Hungary, 2006, s.121.

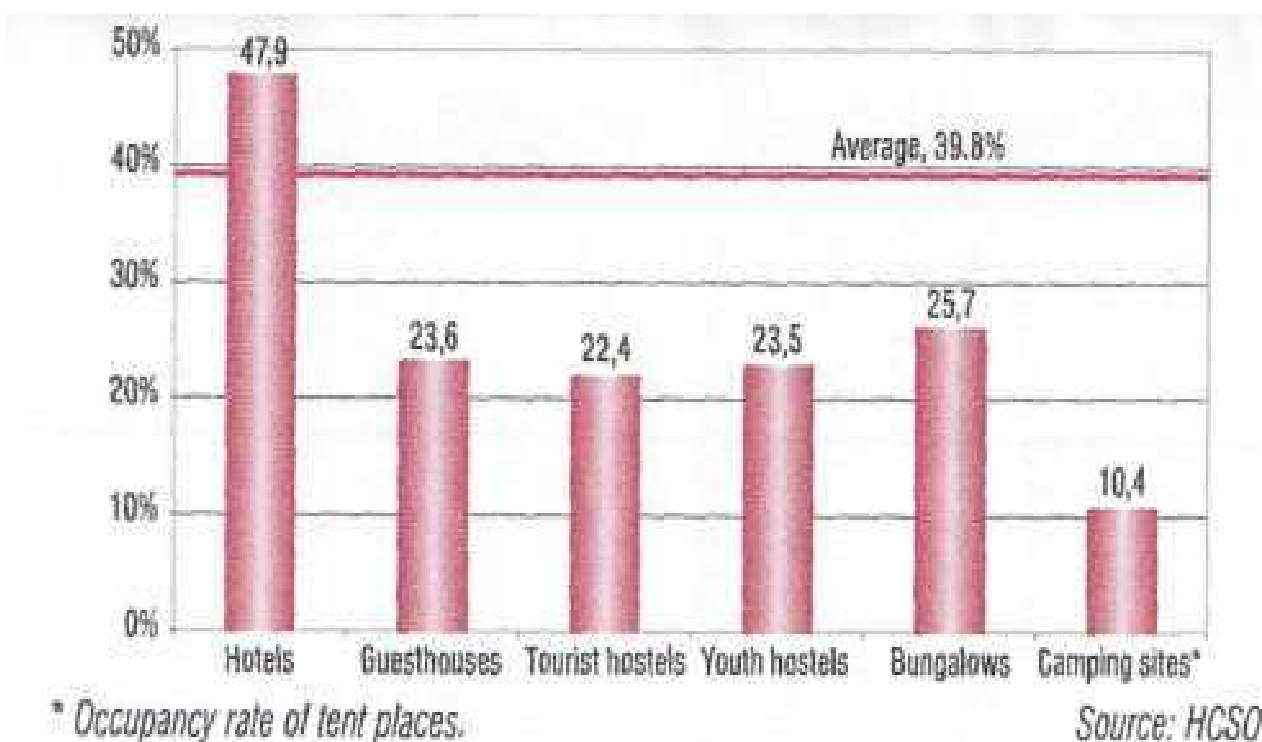
Niewątpliwie najwięcej turystów zakwaterowanych w węgierskiej bazie noclegowej przybyło z Niemiec, bowiem w roku 2005 zakwaterowało się ich blisko 3 mln 317 tysięcy w kwaterach prywatnych, w hotelu zaś 2 mln 357 tysięcy. W roku ubiegłym natomiast Niemców w kwaterach prywatnych było 2 mln 762 tysięcy, w hotelach zaś 1 mln 969 tysięcy turystów. Niemcy zakwaterowani w węgierskich hotelach stanowili w roku ubiegłym 25,4% wszystkich zakwaterowanych, gdzie w roku 2005 odsetek ten wynosił bardzo podobnie - 24%. W najmniejszym stopniu z bazy noclegowej skorzystali w roku ubiegłym Słoweńcy, zaledwie 27 tysięcy zakwaterowało się w hotelach, czyli jakieś 0,3% ogółu.

Tab 34. Charakterystyka obiektów bazy noclegowej na Węgrzech:

Rodzaj zakwaterowania	Obiekty	Miejsca noclegowe	Przyjazdy turystów	Spędzone noce
			w mln	
Łącznie w kraju				
hotele	799	113 298	5 027	13 388
pięciogwiazdkowe	18	8 017	577	1 354
czterogwiazdkowe	122	31 101	1 880	4 971
trzygwiazdkowe	426	51 161	2 118	5 691
dwugwiazdkowe	172	16 638	346	986
jednogwiazdkowe	61	6 381	106	386
schroniska młodzież.	114	19 139	235	641
apartamenty	365	21 037	279	885
miejsca campingowe	235	80 900	302	1 421
razem wszystkich	2 861	300 391	6 975	19 038
W Budapeszcie				
hotele	128	34 374	2 245	5 600
pięciogwiazdkowe	14	7 256	534	1 259
czterogwiazdkowe	39	12 932	944	2 440
trzygwiazdkowe	61	10 873	685	1 615
dwugwiazdkowe	9	1 971	53	185
jednogwiazdkowe	5	1 342	28	100
schroniska młodzież.	9	1 069	60	132
miejsca campingowe	5	930	4	9
razem wszystkich	204	40 291	2 432	6 048

Źródło: opracowanie własne i tłumaczenie na podstawie Sectors of Economy, Hungarian Central Statistical Office, 2007. Zobacz także Statistical Pocket Book of Hungary, 2006, s.120

Wykres 8. Odsetek wykorzystania bazy noclegowej przez turystów (2006):

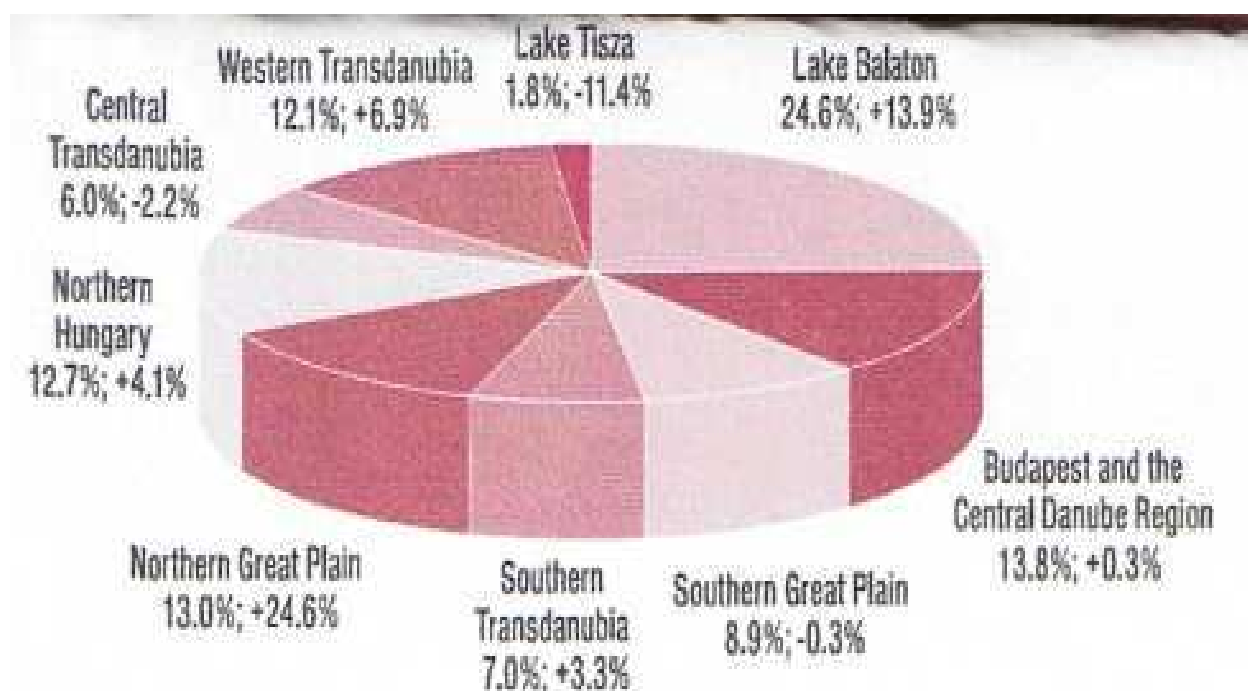
źródło: Tourism in Hungary 2006 published by the Hungarian National Tourist Office, 2007. Zobacz również serwis internetowy: www.hungary.com, 26 listopada 2007

Jak wynika z zamieszczonej wyżej tabeli 33 oraz wykresu 8 największą popularnością wśród turystów zagranicznych cieszyły się hotele bez wyróżniania na kategorię i ich standard. To hotele stanowiły tylko w ubiegłym roku blisko połowę całej wykorzystywanej i dostępnej bazy noclegowej – aż prawie 50% turystów zakwaterowało się w hotelach podczas pobytu na Węgrzech. W dalszej kolejności chętnie wybierano bungalowy - domki jako kwatery, blisko 26% turystów zagranicznych, następnie plasują się bardzo podobnie schroniska młodzieżowe, hostele i apartamenty. Najmniej turystów zainteresowanych było campingami – 10% ogółu.

W przypadku turystów zagranicznych niewątpliwie dominującym miejscem spędzania czasu przeznaczonego na turystykę jest stolica Budapeszt z okolicami. Niezwykle duża część turystów, bo około 76% jako cel swoich podróży wybiera Budapeszt oraz Środkowe Zadunaje zaś inna grupa, należąca mimo wszystko do większości, Jezioro Balaton – 9% ogółu.

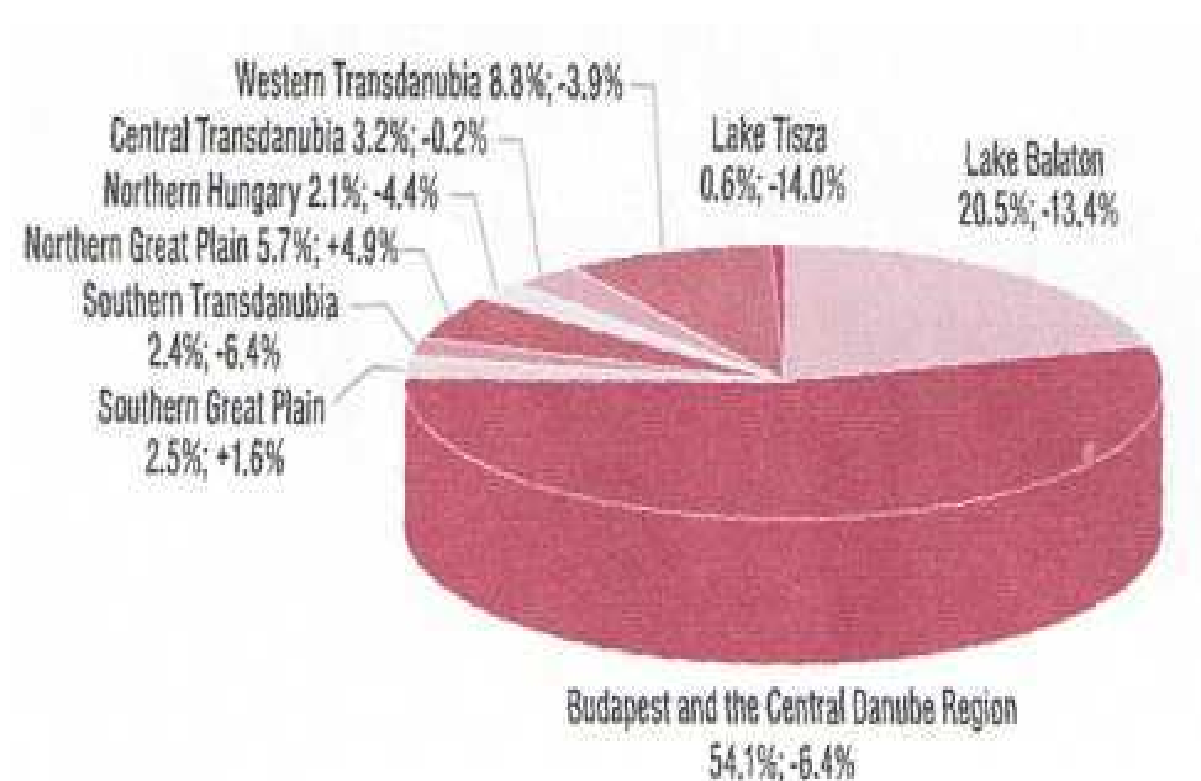
W przypadku wyjazdów krajowych wartości te równomiernie się rozkładają. Bardzo podobny odsetek turystów wybiera Budapeszt, Środkowe Zadunaje, pn Wielką Nizinę Węgierską oraz Zachodni Kraj Zadunajski. W te strony wybiera się 13% społeczeństwa, natomiast najmniej w okolice Jeziora Tisza, niewiele ponad 1% ogółu wyjeżdżających Węgrów.

Wykres 9. Baza noclegowa turystów krajowych wg regionów:

źródło: Tourism in Hungary 2006 published by the Hungarian National Tourist Office, 2007. Zobacz również serwis internetowy: www.hungary.com, 26 listopada 2007

Wykres 10. Baza noclegowa turystów zagranicznych wg regionów:

źródło: Tourism in Hungary 2006 published by the Hungarian National Tourist Office, 2007. Zobacz również serwis internetowy: www.hungary.com, 26 listopada 2007

4.5. Instytucje turystyczne i biura podróży

Funkcjonowanie branży turystycznej skupia się na istnieniu licznych organizacji turystycznych oraz biur podróży organizujących wycieczki krajowe i zagraniczne. Węgierska Narodowa Organizacja Turystyczna (HNTO) funkcjonuje na rynku od 1996 roku i zatrudnia 136 osób. Jej to podlegają liczne stowarzyszenia turystyczne jak na przykład: Stowarzyszenia Hotelarstwa, Stowarzyszenia Biur Podróży, Stowarzyszenia Przewoźników itp. I tak budżet HNTO w tym roku wynosił 5 mld forintów, czyli jakieś 100 mln złotych. Tamtejsze biura podróży zrzeszone są w tzw. Węgierskim Stowarzyszeniu Biur Podróży. Owo Węgierskie Stowarzyszenie Biur Podróży i Touroperatorów z angielskiego: The Association of Hungarian Tour Operators and Travel Agents **MUISZ** funkcjonuje na rynku węgierskim od 1974 roku, a jej początkowym założycielem i pomysłodawcą było 7 rządowych organizacji zajmujących się w ówczesnym czasie głównie podróżami oraz dbaniem o interesy swych członków. Ponieważ węgierskie biura podróży zajmują się także turystyką przyjazdową, w ich interesie leży więc pośrednictwo w wynajmie i rezerwacji wszelkiego typu noclegów (od kwater prywatnych i bungalowów, po hotele), także organizacja wycieczek po regionie i przeróżnych form rekreacji. Długoletni monopol biura **IBUSZ** (odpowiednik naszego Orbisu) przełamują inne firmy, jednak IBUSZ cieszy się najdłuższą żywotnością na rynku węgierskim. Zaś biuro podróży **EXPRESS** specjalizuje się w turystyce młodzieżowej i zajmuje się wydawaniem legitymacji zniżkowych ISIC i ITIC a także kart hotelowych HI. Obecnie jednak Węgry nie są zbyt często odwiedzane przez Polaków, tych wyjazdów z Polski na Węgry w katalogach biur podróży nie ma zbyt często, mimo, iż polskie biura podróży organizują wyjazdy na Węgry⁴⁰.

Tab.35. Węgierskie biura podróży obsługujące turystów polskich:

Royal Verecke	Eurovip Tours	Villanova	Luximpex
Bravotours	Saphire Travel	Perle Tours	Limar Tours
Pannonia Tourist	TO - MA Tour	Flott Tours	Thermal Tourist
Agria Travel	Ibusz	Balatontourist	Borsod Tourist
Zalatour	Szeged Tourist	Express	Mellow Mood
Siótour	Fenyess Tours	Gyulatourist	Szym - Info

źródło: serwis internetowy i przewodnik internetowy po Węgrzech i Budapeszcie: www.budapestt.infinity.waw.pl, 26 listopada 2007

⁴⁰ Przewodnik turystyczny po Węgrzech. Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biała 2006, s.58

5. Podsumowanie i wnioski

Biura podróży na Węgrzech organizują stosunkowo mało wyjazdów turystycznych, których miejscem docelowym byłaby Polska w porównaniu z Polską organizującą wyjazdy do republiki węgierskiej. Większość węgierskich biur podróży i turoperatorów posiada w swojej katalogowej ofercie programy łączone z Czechami i Włochami. Ze względu na wysoki koszt wydawniczy oraz prowadzoną politykę dystrybucji (komunikację prowadzi się jedynie przez serwisy internetowe, albo z biurami podróży bezpośrednio sprzedającymi ich produkty) nie wszystkie biura wydawały własne katalogi, w związku z czym występują różne ograniczenia. Równocześnie nie wszyscy węgierscy turoperatorzy branży zamieszczają kompletną ofertę w katalogach adresowanych do klientów indywidualnych. Często adresatami ich ofert są sieci pośredników. Jednak pewne zjawiska charakterystyczne dla całej globalizacji w obecnej dobie, będą z pewnością w istotny sposób oddziaływać na dystrybucję węgierskich usług turystycznych. Jednym z tych zjawisk jest powszechność i rosnąca dostępność w narodowych językach międzynarodowych portali internetowych, które oferują w pierwszym rzędzie ofertę bazy noclegowej i transportu. Drugim zjawiskiem okazał się bardzo korzystny rozwój tanich linii lotniczych i ich stron internetowych, na których poza możliwością dokonania rezerwacji i zakupu biletu dostępne są również dodatkowe usługi w miejscu docelowym takie jak: bilety na komunikację wewnątrzkrajową, imprezy religijne, sportowe i kulturalne, oferty lokalnych agencji turystycznych. Dodatkową ofertę stanowią informacje o odwiedzanym kraju i miejscu docelowym z fotografiami i ilustracjami wzbogacającymi ofertę.

Generalnie rzecz biorąc na chwilę obecną przyjazdy do naszego kraju stanowią raczej niewielki odsetek wyjazdów zagranicznych mieszkańców Węgier. Rosnąca liczba wyjazdów zagranicznych mieszkańców republiki powinna sprzyjać wzrostowi liczby przyjazdów do Polski. Przy aktywnej polityce promocyjnej można będzie zagwarantować niewielki wzrost udziału wyjazdów do Polski w wyjazdach zagranicznych turystów węgierskich. Jednak na to potrzeba jeszcze trochę czasu i określonych działań promujących. Na szczególną uwagę zasługuje jednak inny fakt, mianowicie taki, że w sumie turystyka, jako źródło dochodowe Węgier zajmuje trzecie miejsce pod względem rangi udziału w gospodarce narodowej. To jednocześnie oznacza, że udział branży turystycznej w krajowym PKB w 2006 roku wyniósł 9%, gdy tymczasem zaś udział rolnictwa wyniósł zaledwie 6%. Turystyka jest bardzo ważna na Węgrzech, choćby z punktu widzenia ilości i różnorodności miejsc pracy, jakie oferuje. Bezpośrednio w węgierskiej branży turystycznej, zatrudnionych jest 40 tysięcy osób, czyli 4% ludności. Jest to bardzo dużo. Turystyka na Węgrzech rozwija się w miarę prężnie, biorąc

pod uwagę chociażby 2006 rok, w którym to odnotowano 9,5 mln noclegów zagranicznych. Szczyt przyjazdów turystycznych przypadł jednak na 2005 rok, a głównie dzięki rozwojowi tanich linii lotniczych, o czym wspominałam wcześniej. Linie te umożliwiły bowiem napływ zwiększonej liczby turystów. Pomimo, że w ubiegłym roku ta liczba trochę zmalała, ale mimo wszystko wzrosły dochody z turystyki. Węgry mają bardzo bogatą ofertę uzdrowiskową, co powodowało do niedawna, że do miejscowości typowo turystycznych jak: Heviz, Bukfurdo, Hajduszoboszlo napływało sporo osób starszych. Teraz te tendencje się zmieniły, bo napływa tam więcej ludzi młodszych korzystających z ośrodków SPA i Wellness, które są teraz bardzo na topie. W dalszym ciągu jednak, jak wynika z tabeli 23 głównym i najlepiej sprzedającym się produktem turystycznym pozostał Budapeszt. Z każdych niemal 100 forintów wydanych przez turystę na Węgrzech, aż 70 pozostaje w stolicy. I właśnie zaraz za Budapesztem plasuje się Balaton i turystyka uzdrowiskowa – liczne kąpieliska i termy na Węgrzech mówią same za siebie. Warto podkreślić, iż prężnie rozwija się także turystyka konferencyjna. Węgry zajmują 9 miejsce na świecie wśród krajów mających najlepszą bazę do organizowania konferencji w kategorii medium (na 100 – 600 osób). W samym tylko Budapeszcie takich ośrodków jest najwięcej i tam właśnie są największe. Główne obiekty przystosowane na potrzeby turystyki konferencyjnej znajdują się obecnie w Sopron, Szeged, Debreczyn, a każdy następny obiekt konferencyjny budowany jest z myślą o organizacji coraz większych imprez tego rodzaju. Nic więc dziwnego, bowiem osoby przyjeżdżające na kongresy należą z reguły do grupy dobrze usytuowanych i chociaż mają opłacony hotel, wyżywienie i imprezy, jednak wydają one dodatkowo określoną ilość pieniędzy na wydatki własne. Stąd więc stwierdzenie, że turystyka kongresowa jest obecnie najbardziej opłacalna na Węgrzech.

Spis tabel i wykresów

Tabela 1: Wybrane wskaźniki administracyjne, społeczne i gospodarcze Węgier	3
Tabela 2: Wykaz komitatów węgierskich wraz z siedzibami władz (19).....	8
Tabela 3: Podział administracyjny wg miast	10
Tabela 4: Podstawowe wskaźniki demograficzne ludności węgierskiej	17
Tabela 5: Struktura ludności wg płci i pochodzenia w określonych latach.....	19
Tabela 6: Inne statystyki demograficzne w poszczególnych latach	20
Tabela 7: Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne.....	22
Tabela 8: Konsumpcja Produktu Krajowego Brutto w latach 2002 – 2006	23
Tabela 9: Wartość Produktu Krajowego Brutto w latach 2004 – 2006 (%).....	24
Tabela 10: Liczba osób zatrudnionych w gospodarce w 2006 roku	29
Tabela 11: Wybrane wskaźniki aktywności zawodowej (dane z 2006 roku).....	30
Tabela 12: Struktura osób biernych zawodowo w poszczególnych latach	31
Tabela 13: Średnie miesięczne zarobki brutto w 2006 roku (w HUF).....	31
Tabela 14: Charakterystyka węgierskiego transportu drogowego (w km).....	33
Tabela 15: Przewóz pasażerów wybranymi środkami transportu w %	34
Tabela 16: Węgierskie święta państwowe i dni obchodzone uroczyście	39
Tabela 17: Dni wolne od pracy w zależności od profesji.....	39
Tabela 18: Wykaz najsłynniejszych corocznych imprez cyklicznych	40
Tabela 19: Turyści zagraniczni w poszczególnych krajach i latach (w mln).....	43
Tabela 20: Największy przyjazdowy ruch turystyczny (2004 – 2006)	44
Tabela 21: Kraj pochodzenia i liczba turystów odwiedzających Węgry.....	46
Tabela 22: Kraje o największym i najmniejszym udziale w przyjazdach turystycznych na Węgry w 2006 roku w %.....	47
Tabela 23: Najczęściej odwiedzane regiony turystyczne Węgier w 2006 roku	47
Tabela 24: Wielkość przyjazdów na Węgry wg rodzaju zakwaterowania i motywów podróży w I połowie 2007 roku w %	48
Tabela 25: Wielkość przyjazdów na Węgry wg rodzaju zakwaterowania i sposobu rezerwacji w I połowie 2007 roku w %.....	48
Tabela 26: Wyjazdy zagraniczne Węgrów wg przekroczeń granicy w mln	49
Tabela 27: Wyjazdy zagraniczne Węgrów wg kontynentów w 2006 roku	50
Tabela 28: Wyjazdy zagraniczne Węgrów wg motywów podróży w 2006 roku.....	50
Tabela 29: Krajowe wyjazdy Węgrów wg motywów podróży w 2006 roku.....	51

Tabela 30: Środki transportu wykorzystywane przez Węgrów w podróży.....	52
Tabela 31: Wyjazdy krajowe i zagraniczne wg wydarzeń kulturalnych w I połowie 2007 roku w mln	53
Tabela 32: Wybrane hotele na terenie Węgier	54
Tabela 33: Liczba zakwaterowanych turystów zagranicznych w mln	54
Tabela 34: Charakterystyka obiektów bazy noclegowej na Węgrzech	55
Tabela 35: Węgierskie biura podróży obsługujące polskich turystów	58
Wykres 1: Struktura ludności wg wieku w poszczególnych latach.....	19
Wykres 2: Produkt Krajowy w różnych gałęziach gospodarki w 2006 roku	25
Wykres 3: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowej i Wschodniej – pozycja Węgier na tle innych krajów. Wartość wyrażona w USD / 1 mieszkańca	26
Wykres 4: Główni inwestorzy zagraniczni wg krajów pochodzenia.....	28
Wykres 5: Obroty handlu zagranicznego. Węgry na tle krajów Europy	28
Wykres 6: Prognozy przyjazdów turystycznych do krajów recepcyjnych	45
Wykres 7: Zmiany liczby pasażerów lotniczych na przykładzie Ferihegy	52
Wykres 8: Odsetek wykorzystania bazy noclegowej przez turystów (2006)	56
Wykres 9: Baza noclegowa turystów krajowych wg regionów.....	57
Wykres 10: Baza noclegowa turystów zagranicznych wg regionów	57
Mapa 1: Podział komitatów węgierskich na regiony w systemie NUTS	9
Mapa 2: Podział administracyjny Węgier na powiaty.....	10
Mapa 3: Gęstość zaludnienia w poszczególnych regionach (osób / km ²).....	18
Mapa 4: Wartość PKB na 1 mieszkańca w poszczególnych regionach jako wartość średniej narodowej w 2005 roku.....	24
Zdjęcie 1: Dworzec Wschodni	32
Zdjęcie 2: Dworzec Zachodni	32
Zdjęcie 3: Parlament w Budapeszcie	35
Zdjęcie 4: Kąpielisko	36
Zdjęcie 5: Skansen na północy.....	37
Zdjęcie 6: Statua Wolności	37
Zdjęcie 7: Kościół ewangelicki.....	37
Zdjęcie 8: Świątynia w Debreczynie	37

Bibliografia – wybrane pozycje

I. Literatura książkowa, roczniki statystyczne i atlasy:

1. Administration borders of Hungary (counties and regions). Counties in Hungary 2006.
2. Biblioteka Gazety Wyborczej, Encyklopedia Świat i Polska 2007. PWN, Warszawa 2006.
3. Borne Hanna, Doliński Andrzej, Organizacja Turystyki. WSiP, Warszawa 1998, wyd. II
4. Countries in transition 2004 Hungary, 2004.
5. Europe in Figures: Eurostat Yearbook 2006 – 2007.
6. Future Trends In Tourism – Executive Summary. Presentation Handout by Karl Obermair, AIT, Stockholm, June 1998.
7. Gaworecki W. Władysław, Turystyka. PWE, Warszawa 2007, wydanie V zmienione.
8. Geografia gospodarcza świata. Praca zbiorowa pod red. Ireny Firli. PWE Warszawa 2001.
9. Hungarian Central Statistical Office, 2007.
10. Hungary in Figures, 2006. Published by Dissemination Department of HCSO, 2007.
11. Készült a Központi Statisztikai Hivatal Életszínvonal- és munkaügyi Statisztikai főosztályának Munkaügyi-statisztikai osztályán. Section of Labour Statistics of the Department of Living Standard and Labour Statistics. Labour Report, 2007.
12. Kowalczyk Andrzej, Geografia turystyki. Wydawnictwo PWN, Warszawa 2001.
13. Libner Paweł, Stefaniak Gerard, Geografia od A do Z. Repetytorium. Wydawnictwo Kram, Warszawa 2001.
14. Meyer Beata, Obsługa ruchu turystycznego. PWN, Warszawa 2007.
15. Podstawy geografii ekonomicznej. Praca zbiorowa pod red. Jerzego Wróny. Wydawnictwo PWE, Warszawa 2006, wydanie II zmienione.
16. Przewodnik turystyczny po Węgrzech. Wydawnictwo Pascal, Bielsko - Biała 2006.
17. Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. GUS 2006.
18. Rynek Turystyczny. Czasopismo turystyczne, marzec 2007
19. Statistical Pocket Book of Hungary 2006.
20. Statistical Yearbook of Hungary 2006.
21. Tourism Highlights, 2006
22. Tourism Statistics Yearbook 2004 – 2006.
23. Unia Europejska 2 lata po rozszerzeniu [2004 – 2006], źródła informacji 2006.
24. Wielki Ilustrowany Atlas Polski. Wydawnictwo Pascal, Bielsko - Biała 2006.
25. Wieloński Andrzej, Geografia przemysłu. PWN, Warszawa 2000.

II. Strony internetowe, portale oraz linki:

- 1.** www.abcnet.com.pl
- 2.** www.budapesthotelstart.com
- 3.** www.budapesthungary.hu
- 4.** www.budapeszt.infinity.waw.pl
- 5.** www.case.com.pl
- 6.** www.danubiushotels.com
- 7.** www.esky.pl
- 8.** www.europa.korba.pl
- 9.** www.e-wczasowicz.pl
- 10.** www.gazeta.pl
- 11.** www.hungary.fm.interia.pl
- 12.** www.hungary.hu
- 13.** www.hungary-info.com
- 14.** www.idg.pl
- 15.** www.intur.com.pl
- 16.** www.magyarország.hu
- 17.** www.mg.gov.pl
- 18.** www.mgip.gov.pl
- 19.** www.miwo.hu
- 20.** www.museum.hu
- 21.** www.panstwaeuropy.friko.pl
- 22.** www.portal.ksh.hu
- 23.** www.portalwiedzy.onet.pl
- 24.** www.pot.gov.pl
- 25.** www.pl.budapeszt.pl
- 26.** www.stat.gov.pl
- 27.** www.szewo.com/gallery/wegry
- 28.** www.traveligo.pl
- 29.** www.turystyka24h.pl
- 30.** www.tvbiznes.pl
- 31.** www.visegrad.info
- 32.** www.wegry.info.pl
- 33.** www.wikipedia.org.pl